

ARBETSVERKSTÄDERNAS STARTTRÄNING SOM SOCIAL REHABILITERINGSTJÄNST

ETABLERING AV STARTTRÄNING I DET
LOKALA SERVICENÄTVERKET

MEA HANNILA-NIEMELÄ
PIRJO OULASVIRTA-NIIRANEN
REETTA PIETIKÄINEN

Arbetsverkstädernas startträning som social rehabiliteringstjänst

Etablering av startträning i det
lokala servicenätverket

Mea Hannila-Niemelä
Pirjo Oulasvirta-Niiranen
Reetta Pietikäinen

Med stöd från RAY och i samarbete med ULA Kompetenscenter (www.ula.fi)

Originalets titel: Työpajojen starttivalmennus sosiaalisen kuntoutuksen palveluna – Starttivalmennuksen juurruttaminen paikalliseen palveluverkostoon

© Nationella verkstadsföreningen rf och författarna

Utgivare: Nationella verkstadsföreningen
Översättning: Jenni Roth

Layout, ombrytning, grafik: Maria Maununen

ISBN 978-951-95008-0-5

Innehållsförteckning

Förord.....	5
-------------	---

Del 1

Startträning som en social rehabiliteringstjänst.....	9
--	----------

Startträningens nationella ställning.....	16
Startträningens process.....	19
Startträningens inledningsskede.....	20
Målinriktat arbete i startträningen.....	23
Avslutande av startträning och fortsatta vägar.....	27
Boende som en del av den övergripande startträningen.....	30
Behov av stöd för de ungas boende.....	30
Samarbetsmodell för arbetsverkstaden och boendetjänsterna.....	31

Osa 2

Etablering av startträning i den lokala verksamhetsmiljön.....	35
---	-----------

Etablering är en interaktionsprocess.....	36
Etablering är ett påverkningsarbete.....	38
Målgruppen för etableringsarbetet.....	39
Påverkningsmetoder.....	40
Att synliggöra startträningen – beskrivning av servicen.....	42
Startträningen som en del av organisationen.....	42
Definition av startträningen.....	43
Målgrupp och klientprofil.....	43
Klientstyrnings.....	43
Beskrivning av startträningssprocesses.....	44
Startträningens resurser.....	44
Nätverksarbete och intressentgruppen.....	44
Startträningens fördelar.....	45

Partnerskapsforum som stöd för etableringen av startträningen.....	47
Förtydligande av partnerskapsforumets mål samt tidsplanering.....	49
Partnerskapsforumets målgrupp.....	49
Partnerskapsforumets program.....	50
Facilitering och dokumentering av ett partnerskapsforum samt respons och fortsatt utveckling.....	51
Slutord.....	53
Källor.....	56
Bilagor.....	58

Förord

Trots ett rikligt serviceutbud och många stödformer har utslagning bland unga samt unga som befinner sig utanför servicenätet varit bestående samtalsteman i samhället. Man har redan länge presenterat väldigt höga siffror om antalet utslagna ungdomar som inte studerar, arbetar eller deltar i någon annan aktiv verksamhet eller ens omfattas av några tjänster. Enligt arbetsstatistiken från 2013 fanns det 45 000 unga 16–29-åringar som inte arbetade eller studerade och som saknade en examen efter det grundläggande studiet (Myrskylä 2015, 22).

Utslagna ungdomar har även oroat landets ledning eftersom unga som blir arbetsoförmögna orsakar en miljardförlust för den offentliga ekonomin enbart i form av förlorade arbetsinsatser (Mattila-Aalto 2015, 3). Leinonen (2014, 14) har uppskattat att bruttokostnaden per år för det arbetsmarknadsstöd och bostadsstöd som betalas till unga motsvarar 10 000 euro per ung person. Värdet av en förlorad arbetsinsats är cirka 33 000 euro per år. På 40 år uppskattas kostnaderna för endast en utslagen ung person uppgå till cirka 750 000 euro. Detta innebär att 40 000 utslagna unga medför en kostnad på minst 300 miljoner per år. (Ungdomarnas samhällsgaranti 2013). Under 40 års tid har kostnaderna för 40 000 utslagna personer uppskattats vara upp till 71 miljarder euro (Ohtonen 2012).

Man har även fäst uppmärksamhet vid den mänskliga aspekten av utslagningen och de långvariga konsekvenser som utslagningen orsakar i de ungas liv. Allt fler unga som står på samhällets kanter skulle behöva intensivt och övergripande stöd som stärker förmågan att klara sig i livet samt olika rehabiliteringstjänster med låg tröskel. Startträningen är den service med lägst tröskel som arbetsverkstäderna erbjuder, och den har utvecklats för att uppfylla behoven hos sådana unga som befinner sig i den svagaste ställningen. Startträning har emellertid bedrivits främst i form av projekt och med tidsbegränsad finansiering. Det är viktigt att man nu etablerar startträningens ställning som en del av servicesystemet och att man hittar en stadig finansieringsgrund för den.

Genom långsiktigt utvecklingsarbete och erfarenhet som detta arbete ger har man även kunnat svara på de behov som uppstått genom den nya lagstiftningen. I den nya socialvårdslagen (1304/2014) som trädde i kraft 1.4.2015 har betoningen flyttats till förebyggande arbete och stöd i ett tidigt skede. För första gången har även social rehabilitering tagits med i lagen. Denna

förnyelse skapar nya möjligheter för att etablera startträningen eftersom den konstaterats vara ett fungerande sätt att bedriva social rehabilitering. Även i en utredning som Stiftelsen för rehabilitering gjort om social rehabilitering (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 52) konstateras att den startträning som bedrivs i arbetsverkstäderna, i organisationer för social sysselsättning och av serviceproducenter för yrkesrehabilitering kan fungera som en väldigt bra grund för en social rehabiliteringsperiod i fortsättningen.

Etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* (2012–2016) är en fortsättning på projektet *Starten mot ett bättre liv* (2009–2012) som koordinerades av Nationella verkstadsföreningen (TPY). Båda projekten har finansierats av Penningautomatföreningen (RAY). Etableringsprojektets främsta syften har varit att sprida modellen för startträning med låg tröskel och samarbetsmodellen för arbetsverkstädernas verksamhet och boendeservicen på nationell nivå och att etablera de nationella handlingsmodellerna som lokala praxis. Projektet har genomförts genom intensivt arbete tillsammans med sexton arbetsverkstäder som bedriver startträning. Dessa arbetsverkstäder har erbjudits expert- och mentorstöd i synnerhet för att utveckla startträningen och göra den synlig samt för att nätverka och utföra påverkningsarbete. Dessutom har man delat information om teman i anslutning till startträning och etableringen av den genom olika utbildningar, nätverksverksamhet och samarbete med läroinrättningar. Detta har skapat en täckande bild av startträningens nationella situation. En förteckning över de organisationer och mentorer som arbetat tillsammans med organisationerna i projektets utvecklingsprocess finns i bilaga 1.

Denna publikation och publikationen *Starttivalmennuksen menetelmiä ja työskentelytapoja*, som utges på finska vid samma tidpunkt, är en fortsättning på publikationen *Grunderna i startträning* som utarbetats inom projektet *Starten mot ett bättre liv*. Denna publikation erbjuder information om startträningen och i synnerhet om hur den kan etableras såväl inom sådana arbetsverkstäder som erbjuder och utvecklar startträning som sådana arbetsverkstäder som planerar och drar igång ny verksamhet. Med etablering avses här att man gör startträningen till en del av det lokala servicesystem som riktar sig till ungdomar. Denna publikation riktar sig även till arbetsverkstädernas samarbetsparter, och publikationens syfte är att informera om verksamhetens innehåll och mål samt att göra startträningens möjligheter synliga i synnerhet som en social rehabiliteringsform.

I den första delen av publikationen beskrivs startträningen som den tjänst med lägst tröskel som arbetsverkstäderna erbjuder och som social rehabiliteringstjänst. Dessutom presenteras hur startträning bedrivs i praktiken i ett

nationellt perspektiv och vilka de centrala innehållen är i startträningssprocessen. I den första delen beskrivs även den samarbetsmodell för arbetsverkstäder och boendetjänster som utarbetats inom etableringsprojektet. Denna modell beskriver hur de ungas boendefrågor hanteras inom startträningen och hur därtill anslutna stödåtgärder byggs upp. Den andra delen av publikationen koncentreras till hur startträningen kan etableras i det lokala servicesystemet som riktar sig till unga. Viktiga förutsättningar för att verksamheten ska kunna etableras är att tjänsterna görs synliga och att de beskrivs. Handboken *Starttivalmennuksen työkirja – opas starttivalmennuksen kuvamiseen* har använts som verktyg i etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv*, och i den andra delen av publikationen presenteras verktyget genom dess viktigaste teman. Etableringsarbetet förutsätter även en regelbunden dialog med samarbetsparterna. För att förstärka kännedomen om startträningen och för att trygga kontinuiteten av det lokala arbetet har man ordnat interaktiva seminarier för intressentgrupperna samt partnerskapsforum. Dessa presenteras i slutet av publikationen.

De experter från arbetsverkstäderna som deltagit i etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* (2012–2016) och de handledare och chefer vid arbetsverkstäderna som deltagit i träffarna för det nationella startträningsnätverket har bidragit med värdefulla insatser i innehållet till denna publikation. Ett varmt tack till er! De praktiska erfarenheter som lyfts fram i publikationen har sammanställts utifrån diskussioner vid arbetsverkstäderna och i det gemensamma utvecklingsarbetet. Avsikten med citaten från ungdomarnas berättelser och intervjuer är att låta målgruppens röster bli hörda.

Helsingfors, november 2015

Mea Hannila-Niemelä
projektchef

Pirjo Oulasvirta-Niiranen
projektanställd

Reetta Pietikäinen
informations- och
kvalitetschef

Del 1

Startträning som en social rehabiliteringstjänst

Vårt servicesystem klarar inte av att erbjuda tillräckligt med stöd för dem som behöver det mest. En avsevärd del av de marginaliserade och utslagna ungdomarna hittar inte service som motsvarar deras behov, kan inte få tillräckligt med nytta av de tjänster som riktas till dem eller nås inte ens av tjänsterna (Alanen 2015, 77–78). I synnerhet unga som lider av många problem samtidigt har svårt att få hjälp från vårt sektoriserade servicesystem (Määttä 2015, 27–28). Tjänsterna motsvarar i synnerhet inte behoven hos sådana unga som saknar arbets- eller studieförmåga. Man har konstaterat att om man vill förbättra situationen för de utslagna ungdomarna är det ofta bättre att erbjuda andra lösningar än sådana tjänster som främjar sysselsättning eller som handleder i arbetssökning. Parallellt med förebyggande arbete behövs även korrigerande arbete, såsom rehabiliterande arbetsplatser. (Aaltonen m.fl. 129.) Allt fler unga som befinner sig utanför arbetsliv och studier skulle vara i behov av starkt övergripande stöd för att reda upp sin livssituation, för att förstärka kontrollen över sin vardag och för att bygga upp sina framtidsplaner (Hilpinen m.fl. 2012).

Bristen på nätverksartat samarbete har å ena sidan lett till överlappningar och å andra sidan till serviceskugga. Ur klientens perspektiv innebär det till exempel att det saknas stöd som beaktar hela situationen och att man hoppar från en tjänst till en annan (Lasten ja nuorten palvelut 2020, 7). Det erbjuds inte heller tillräckligt med rehabiliterande tjänster som är skraddarsydd specifikt för ungdomar. Det finns i synnerhet inte tillräckligt med tjänster för unga som lider av mentala problem eller missbruk, och det kan vara svårt att få ta del av tjänsterna (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 56). Även i Barnombudsmannens årsbok 2014 konstateras att det inte just erbjuds några tjänster som förbättrar livskontrollen och som är skraddarsydd för unga (Barnom-

budsmannens årsbok 2014). Bristerna i primärtjänsterna och svårigheterna att möta de unga har lett till att efterfrågan på dyrare socialtjänster och specialservice inom hälsovården har ökat (Määttä & Määttä 2015, 33). I en undersökning om den nationella födelsekohorten 1987 konstateras att problem som nedärvs från en generation till en annan och missgynnade förhållanden är omfattande och mångsektoriella problem i samhället. Det är frågan om ökande illamående och om processer som sträcker sig över flera generationer. I vårt land finns ett stort antal barn och unga som skulle behöva stöd för att få ett grepp om samhället. Man har påpekat att betydelsen av förebyggande tjänster och tjänster som stöder välmående inte kan betonas tillräckligt (Paananen m.fl. 2012, 3, 41, 43.)

Den verksamhetsmodell för startträning som tillämpas i arbetsverkstäderna har utvecklats långsiktigt sedan början av 2000-talet för att motsvara behoven hos sådana unga som befinner sig utanför arbete och studier och som har ett behov av särskilt stöd. Startträning är en övergripande och målriktad verksamhet i början serviceprocessen. I startträningen prioriteras stöd för vardagsfärdigheter och livshantering. Det är viktigt att kombinera ett individuellt och kollektivt arbetssätt och att arbeta i ett mångsektoriellt samarbetsnätverk. Inom startträningen stärker man deltagarens resurser, självkännedom och självförtroende samt hjälper deltagaren att hitta andra stödåtgärder i servicenätet. Deltagaren får stöd med att ta ansvar för sitt eget liv och med att bygga upp hållbara fortsatta planer. Det är frågan om att stärka förmågan att vara aktiv, att själv hitta lämpliga tjänster och att förstärka känslan av delaktighet (Hilpinen m.fl. 2012). Startträningen erbjuder ofta den del som saknas i servicenätet, en tjänst med låg tröskel som koncentrerar sig på att stärka livshanteringen och som fungerar som en mångsidig social rehabiliteringstjänst.

Startträning

Startträningen är multiprofessionell, sektorövergripande och helhetsbetonande verksamhet med lägst tröskel, som fokuserar på att förbättra vardagshanteringen och grundar sig på avtal. Verksamheten ger deltagaren stöd i att hjälpa sig själv och optimerar samarbetet inom och mellan de olika nätverken. (Hilpinen m.fl. 2012, 4.)

Målgruppen för startträningen är unga som befinner sig i den allra svåraste ställningen och har många olika typer av stödbehov. Typiska behov ansluter till exempel till vardagshanteringen och till mentala problem och missbruk. Dessa unga har ofta avbrutit sina studier, de ser inte ljus på framtiden och de har bristfällig beredskap för att leva självständigt och svårigheter att få fäste i befintliga tjänster. Dessa ungdomar kan i allmänhet inte heller engagera sig i traditionell verksamhet i arbetsverkstäder, utan de behöver mera flexibelt och övergripande stöd. Inom startträningen stöder man den ungas resurser, styrkor och möjligheter. Träningsperioderna är flexibla och de skräddarsys enligt deltagarens behov och ork: periodens längd, antalet handledningsdagar per vecka och dagens längd samt prioriteringar i innehållet är individuella. (Hilpinen m.fl. 2012.)

Metoder som används inom startträningen är – i likhet med annan verksamhet i arbetsverkstäderna – individuell träning, gruppträning och arbetsträning. Inom startträningen spelar individuell träning en viktigare roll än i en sedvanlig arbetsverkstad: kartläggningen, stärkandet av deltagarens funktionsförmåga samt stöd i hanteringen av vardagen och planeringen av framtiden står i centrum. Inom gruppträningen utvecklas deltagarnas vardagshantering och arbetslivs- och interaktionsfärdigheter framför allt genom funktionella metoder i kamratgrupper. Gemenskapen är ett centralt element i handledningen: i verksamheten strävar man efter en accepterande atmosfär, en jämnstark interaktion där man respekterar varandra och erbjuder erfarenheter om hur det är att tillhöra en grupp och en gemenskap. Inom startträningen innebär arbetsträning framför allt att man utnyttjar hantverksmetoder och bekantar sig med olika arbetsuppgifter. Målet är att främja arbetsförmågan på ett övergripande sätt och att stöda allmänna arbetslivsfärdigheter. (Se Huuemonen (red.) 2014, 21–28, 36–37.)

Inom startträningen eftersträvas följande (Hilpinen m.fl. 2012, 24):

- Att hitta en regelbunden dagsrytm och att ta hand om sin hälsa
- Att känna igen sina egna resurser, möjligheter att påverka och sitt behov av förändring
- Att få kraft
- Att skapa förtroende
- Att stärka förmågan att klara av misslyckanden och motgångar
- Att lära sig sociala färdigheter och att lösa problem
- Att stärka känslan av delaktighet

- Att bygga upp stödnätverk
- Att binda sig till att bygga upp fortsatta vägar
- Att målmedvetet bygga upp fortsatta vägar
- Att få stöd i att gå vidare och erbjuda bakgrundsstöd efter att startträningsperioden avslutats

Socialväsendets tjänster och klientstyrning har spelat en allt större roll för verksamheten i arbetsverkstäderna: deltagare styrs allt oftare till arbetsverkstäderna för att få rehabiliterande tjänster. Under de tre senaste åren har till exempel antalet deltagare i rehabiliterande arbetsverksamhet mer än fördubblats och motsvarar redan över en tredjedel av deltagarna i arbetsverkstads-tjänsterna. (Jmf. Bamming & Sundvall 2015.) Starttränningen svarar för sin del på dessa behov och de nya krav som uppstår genom lagstiftningen. I den nya socialvårdslagen (1304/2014) som trädde i kraft 1.4.2015 har prioriteringen flyttats till förebyggande arbete och stöd i ett tidigt skede. Lagen innehåller även en ny punkt om social rehabilitering. Starttränning passar väl in i definitionen av sådan social rehabilitering som avses i lagen. Socialvårdslagen erbjuder ett lagstiftat behov att bedriva starttränning, och med stöd av lagen är det möjligt att etablera servicen till en del av det lokala servicenätverket för unga.

Det har bedömts att det potentiella klientantalet inom social rehabilitering för tillfället består av flera tiotusentals unga (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 18). För tillfället anses kommunerna emellertid ordna sociala rehabiliteringstjänster på ett ganska oenhetligt sätt och ofta genom projektfinansiering (Ala-Kauhaluoma & Tuusa 2015, 36). Arbetsverkstäderna kan erbjuda kommunerna en stark partner och starttränning som en tydlig modell för hur social rehabilitering kan förverkligas. Även i en utredning som gjorts av Stiftelsen för rehabilitering (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 52, 59) konstateras att starttränning utgör en bra grund för social rehabilitering.

I socialvårdslagen (1304/2014) definieras social rehabilitering som en tjänst inom socialvården, vilket innebär en stödform som tillämpar socialarbetets och socialhandledningens metoder och stärker klientens sociala funktionsförmåga och delaktighet och förebygger utslagning. Genom rehabiliteringen tar man sikte på att förbättra metoderna för hur man kan hantera vardagen och sitt liv. I lagen betonas att klientens behov av social rehabilitering i allmänhet inte kan lösas genom enstaka interventioner, utan det förutsätts stöd, handledning och verksamhet på ett målinriktat, långsiktigt och övergripande sätt. Inom social rehabilitering kombineras individuellt stöd

med aktiv verksamhet. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 44–46.) Man kan anse att principerna och målen för denna sociala rehabilitering förverkligas väl även inom startträningen i arbetsverkstäderna.

Social rehabilitering i den nya socialvårdslagen (1301/2014, 17 §)

Med social rehabilitering avses intensifierat stöd med hjälp av socialt arbete och social handledning för att stärka den sociala funktionsförmågan, förhindra marginalisering och främja delaktighet. Social rehabilitering omfattar

- 1) Utredning av den sociala funktionsförmågan och rehabiliteringsbehovet,
- 2) Rehabiliteringsrådgivning och rehabiliteringshandledning samt vid behov samordning av rehabiliteringstjänster,
- 3) Träning i att klara av vardagsfunktioner och olika livssituationer,
- 4) Gruppverksamhet och stödjande av social interaktion,
- 5) Andra behövliga åtgärder som främjar social rehabilitering.

Genom social rehabilitering för unga personer ska de stödjas att få en arbets-, arbetsprövnings-, studie-, ungdomsverkstads- eller rehabiliteringsplats och avhopp förebyggas. (Socialvårdslagen 1301/2014.)

Sociala rehabiliteringstjänster för unga bör innehålla följande (Ala-Kauhaluoma & Tuusa 2015, 39)

- Individuellt stöd och stöd i grupp samt handledning med hjälp av vilken man främjar de ungas delaktighet, livshantering, interaktionsfärdigheter, framtidsplaner, förmåga att klara av vardagen samt självständigt boende
- Stöd och handledning i hur man klarar av olika vardagsuppgifter, såsom ekonomisk rådgivning som förbättrar förmågan att hantera ekonomin, handledning i hur man sköter olika praktiska frågor och sköter ärenden samt handledning i matlagning, hygien, vård av hemmet och städning
- Arbetsuppgifter som förbättrar de ungas delaktighet och förutsättningar att sysselsättas och som handleder framåt längs vägen mot studier och arbete

När det gäller att etablera och förankra startträningen är det bra att framhäva hur startträningen skiljer sig från andra tjänster som riktas till unga. Särskilda centrala drag utgörs av individuell träning, gruppträning och arbetsträning. Inom startträningen möter handledaren den unga intensivt varje vecka under flera månaders tid. Eftersom handledaren både arbetar individuellt med den unga och observerar denna som en medlem av gruppen, får handledaren en särskild övergripande uppfattning av den ungas livssituation, resurser, utmaningar och behov av stöd jämfört med andra tjänster som riktas till unga. En ung person som deltar i startträning beskriver handledarens roll och startträningens betydelse på följande sätt:

Min handledare är alldeles toppen. Han ringer för att väcka mig varje morgon klockan åtta. Jag har sömnproblem och har därför svårt att vakna på morgonen. Om jag försover mig så blir det lätt så att jag inte alls tar mig till arbetsverkstaden eftersom det är pinsamt att komma för sent. Handledarens telefonsamtal på morgonen har underlättat det problemet. Dessutom hjälper min handledare mig med allt. -- Hela mitt liv har tagit en ny vändning. Det är inte ens möjligt att bli utslagen då handledaren ringer efter mig! (Deltaigare i startträning 4)

Startträningen erbjuder en tjänst som är mångsektoriell, övergripande och målinriktad. Förutom att den kan stöda den ungas övriga rehabiliterande servicekedja så kan den även i sig själv fungera som en social rehabiliteringstjänst. I egenskap av en tjänst som erbjuds i början av serviceprocessen är syftet att stöda den ungas livshantering och välmående i den serviceprocess som har sikte på sysselsättning. Verksamheten ser även starkt framåt: de unga får stöd med att bygga upp framtidsplaner och med att komma vidare. Den helhetsbetonande karaktären anses vara ett centralt drag i service som svarar på behov: ”Om den unga skulle identifieras som en hel människa kunde servicesystemet med nuvarande resurser kunna uppnå betydligt bättre effekter.” (Alanen 2015, 87).

Inom startträningen erbjuds den unga äkta möten enligt principen ”en vuxen och tid”, vilket innebär att den unga upplever sig bli både hörd och sedd. På så sätt bygger man upp ett förtroende, stöder den ungas självkänsla och stärker den ungas framtidsorientering. I undersökningar har man konstaterat att det är typiskt för många unga som befinner sig utanför utbildning och arbete att de förlorar sitt förtroende för vuxna och professionella och deras vilja att hjälpa (se Souto 2013, 114–116). En ung person som deltar i startträning beskriver sin egen utveckling så här:

I arbetsverkstaden har jag också lärt mig att be de individuella handledarna om hjälp då jag behöver det. Tidigare har jag hållit alla saker för mig själv och min svaghet och orkeslöshet som mina egna hemligheter. I verkstaden har jag lärt mig att säga högt om något är fel eller om jag behöver hjälp med att sköta något. (Deltagare i startträning 3)

I en undersökning om de tjänster som erbjuds genom Vamos vid Helsingfors Diakonissanstalt framförs att de anställda vid Vamos anser att de största hindren för att de unga ska studera eller arbeta är att de har problem med sin självkänsla och självrespekt (Alanen m.fl. 2014, 27, 34). Det är även viktigt att vardags- och livshanteringen är i skick för att den unga ska få ett stabilt fäste i studier och/eller på arbetsmarknaden. Startträningen förebygger avbrytande av studier och stöder den unga i att placera sig i studielivet och att slutföra studierna. Inom startträningen stärker man den ungas självkänedom och söker den ungas styrkor:

Under tiden på verkstaden har jag märkt att jag tycker om praktiskt arbete med mina händer, och sedan att inte behöva vara på samma plats hela tiden. (Ungdom 2 vid startträningen)

En ung person beskriver sin rehabiliteringsprocess och resultatet av sin rehabilitering på följande sätt:

Jag började i Startverkstaden då jag var på slutrakan med min rehabilitering på stadens rehabiliteringsenhet. Jag hade ork och vilja att få något vettigt att göra under dagarna och få en rytm i mitt liv. Därför lät Startverkstaden som en bra plats för mig. Jag hade ändå inte resurser att arbeta eller studera. Då jag började i Startverkstaden var jag väldigt koncentrerad på mitt eget arbete och jag undvek kontakt med andra unga i verkstaden. I början sydde jag mest på symaskin. -- Inom ett par veckor slappnade jag redan av lite och vågade ta kontakt med andra unga då och då. Jag gick också vidare från sömnadsuppgifterna. Samtidigt slutade min period på rehabiliteringsenheten och jag började i Startverkstaden. -- Efter att jag varit en tid på verkstaden bestämde jag mig för att utveckla mina sociala färdigheter. Jag försökte arbeta vid ett bord där det fanns andra unga och försökte delta i diskussionerna. Med tiden blev det lättare och kändes mera naturligt, och jag fick tillbaka mina sociala färdigheter.

--

I november började jag må väldigt dåligt, men det stöd jag fick från verkstaden och det faktum att jag kom mig iväg hemifrån fick mig snart att börja

må bättre. Om jag bara hade stannat hemma skulle jag säkert ha fortsatt att må dåligt så länge att jag hade hamnat in på mera intensiv vård igen, endera på rehabiliteringsenheten eller på sjukhus. Eftersom jag inte kunde isolera mig där hemma, utan gick till verkstaden och umgicks med människor, återgick mitt mående så småningom till det normala.

I slutet av november funderade jag på min framtid och gjorde upp en plan för min närmsta framtid. Jag beslutade mig för att jobba i verkstaden under de följande tre månaderna och målmedvetet ta sikte på arbetsförmåga och att öka arbetsmängden under veckan. Senare skulle jag övergå till arbetsprövning för att testa hur jag orkar i arbetslivet, och efter att jag blivit säker på min arbetsförmåga skulle jag inleda studier genom läroavtal. Jag var väldigt motiverad att genomföra min plan. -- Nu är jag inne på mina sista veckor i Startverkstaden, jag har bokat en flyttfirma och tecknat ett arbetsprövningsavtal. (Deltaigare i startträning 3).

Startträningens nationella ställning

I Finland finns för tillfället cirka 260 arbetsverkstäder. Av dessa är 230 medlemmar i TPY. År 2014 bedrevs startträning i drygt hundra verkstäder (se Bamming & Sundvall 2015). Antalet arbetsverkstäder som erbjuder startträning har ökat varje år. Av dessa är största delen kommunala arbetsverkstäder medan en del upprätthålls av föreningar eller stiftelser. Utöver egentlig startträning erbjuder vissa arbetsverkstäder även så kallade startperioder (i t.ex. en månad), som man även ibland kallar startträning. Av de regionala förvaltningsområdena bedrivs mest startträning (i förhållande till antalet arbetsverkstäder i regionen) i Södra Finland och minst i Lappland. Av landskapen ordnas mest startträning (i förhållande till antalet arbetsverkstäder i regionen) i Egentliga Tavastland, Kymmenedalen, Päijänne-Tavastland, Nyland, Norra Karelen, Egentliga Finland, Mellersta Österbotten och Österbotten. Minst startträning erbjuds i Södra Karelen, Södra Savolax och Lappland. (Undervisnings- och kulturministeriet/TPY: Valtakunnallinen työpajakysely 2014.)

Tabell 1. Startträningens spridning på landskapsnivå enligt regionalt förvaltningsområde

Förvaltnings-område/ landskap	Alla arbets- verkstäder	Verkstäder som erbjuder startträning (som tjänst med låg tröskel)	
		Mängd	Andel %
Södra Finland	43	30	70
Södra Karelen	3	1	33
Egentliga Tavastland	6	4	67
Kymmenedalen	3	3	100
Päijänne-Tavastland	7	5	71
Nyland	24	17	71
Östra Finland	23	12	52
Södra Savolax	7	2	29
Norra Karelen	4	3	75
Norra Savolax	12	7	58
Lappland	18	2	11
Lapland	18	2	11
Sydvästra Finland	32	19	59
Satakunta	14	7	50
Egentliga Finland	18	12	67
Västra och Inre Finland	57	32	56
Södra Österbotten	8	4	50
Mellersta Österbotten	3	2	67
Mellersta Finland	18	9	50
Birkaland	22	13	59
Österbotten	6	4	67
Norra Finland	23	12	52
Kajanaland	4	2	50
Norra Österbotten	19	10	53
Finland, sammanlagt	196	107	55

(Undervisnings- och kulturministeriet/TPY ry: Valtakunnallinen työpajakysely 2014.)

Inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har man arbetat på ett nationellt plan tillsammans med sexton organisationer som bedriver startträning eller som planerar att inleda startträning samt med tre organisationer som erbjuder mentorstöd till dessa projektverkstäder (se bilaga 1). Utöver detta har experter som arbetar med startträning från flera olika organisationer samlats på nätverksdagarna för startträning två gånger i året. Genom dessa evenemang och utvecklingsarbete samt åtskilliga besök till arbetsverkstäderna har man inom projektet byggt upp en bild av startträningens nationella ställning och hur startträningen bedrivs lokalt.

Inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har man arbetat på ett nationellt plan tillsammans med sexton organisationer som bedriver startträning eller som planerar att inleda startträning samt med tre organisationer som erbjuder mentorstöd till dessa projektverkstäder (se bilaga 1). Utöver detta har experter som arbetar med startträning från flera olika organisationer samlats på nätverksdagarna för startträning två gånger i året. Genom dessa evenemang och utvecklingsarbete samt åtskilliga besök till arbetsverkstäderna har man inom projektet byggt upp en bild av startträningens nationella ställning och hur startträningen bedrivs lokalt.

Största delen av de ungdomar som deltar i startträningen är i åldern 21–25 år. I de flesta arbetsverkstäderna arbetar man genom avtal för rehabiliterande arbetsverksamhet. En del verkstäder använder egna avtal (till exempel avtal om ungdomsservice) – i synnerhet i fråga om minderåriga unga då det inte är möjligt med avtal för rehabiliterande arbetsverksamhet. Utöver detta finns även startträningssenheter som inte använder sig av något avtal om hur den unga ska delta i arbetet. I dessa fall får deltagarna ingen ersättning för handledningen och får inga förmåner utifrån hur de deltar i startträningen. En del av startträningssenheter erbjuder sin service till en viss åldersgrupp (till exempel minderåriga unga) medan en del ordnar separata flick- och pojkgrupper.

Startträningen bedrivs på varierande sätt även när det gäller handledarresurserna. I största delen av arbetsverkstäderna finns det två eller flera starthandledare, men en del verkstäder har bara en handledare. Största delen av de arbetsverkstäder som bedriver startträning verkar enligt en så kallad non stop-princip, vilket innebär att man tar med nya ungdomar i träningsgrupperna alltid när det finns plats. Under hälften av verkstäderna har så kallade slutna handledningsgrupper, vilket innebär att samma grupp arbetar tillsammans till exempel under fyra månaders tid. Genom slutna handledningsgrupper undviker man att gruppen ständigt förändras på grund av nya deltagare. Detta innebär å sin sida att unga som befinner sig i kön nödvändigtvis

inte har möjlighet att ta del av servicen i rätt tid eller tillräckligt snabbt. Att arbeta i två skift är en kreativ metod som kan användas för att bedriva startträning i sådana situationer där det finns många villiga deltagare men knappt med resurser. Sådana arbetsmodeller innebär att startträningen ordnas i både morgon- och kvällsgrupper. Även om det förekommer lokala skillnader i de sätt på vilka startträningen bedrivs, tillämpas gemensamma verksamhetsprinciper och samma mål. I korthet innebär det att man har ett helhetsbetonat arbetssätt som främjar välmående och rehabilitering bland en ung person som befinner sig i en svag ställning.

Startträningens process

Med tanke på förankringen och etableringen av startträningen är det nödvändigt att beskriva tjänstens mål och innehåll för intressentgrupperna. Detta stärker deras gemensamma förståelse för en högklassig verksamhet, dess ramvillkor, krav och möjligheter. Det viktiga är att lyfta fram särskilda drag inom startträningen och framför allt vilken nytta och vilka effekter den har ur olika perspektiv.

Startträningen kan konkret ses som en process som består av tre centrala skeden:

- 1) Startträningens inledningsskede
- 2) Målinriktat arbete
- 3) Avslutning och fortsatta vägar

Denna startträningssprocess, startträningssmodellen, har skapats inom projektet *Starten mot ett bättre liv* (2009–2012). Utifrån erfarenheter har modellen utvecklats vidare inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* och sammanfattats för denna publikation.

I alla skeden av processen betonas olika uppgifter och mål. För att främja dem arbetar man tillsammans med den unga. Alla skeden karakteriseras av ett helhetsbetonat grepp, att man möter den unga, skapar förtroende och bedriver mångsektoriellt nätverksarbete. Arbetet är aktivt och det sker nära den ungas vardag genom individuell träning, arbetsträning och gruppträning.

Figur 1. Startträningssprocessen, startträningssmodellen

Startträningens inledningskedje

Det är vanligt att startträningssprocessen börjar med att en samarbetspartner tar kontakt. Med denna kommer man i allmänhet överens om att den unga kan komma på besök till startverkstaden. Parter som ofta styr ungdomar till startträningen är uppsökande ungdomsarbete, socialväsendet, hälsovården och arbets- och näringsstjänsterna. De styrande parterna bör ha omfattande och aktuell information om servicen i fråga eftersom de ansvarar för informationen om startträningen och motiverar de unga till ett besök. För en del unga behövs flera besök, och den unga fattar beslut om att inleda startträningen först efter dem. Under besöken försöker man väcka den ungas motivation och få den unga att fatta ett eget beslut om att inleda startträningen. Utgångspunkten är att det är frivilligt och att den unga ska ta emot servicen av egen vilja. En del unga mår så dåligt till exempel på grund av mentala orsaker att motiveringen till startträningen börjar med att en uppsökande ungdomsarbetare och en starthandledare tillsammans gör hembesök till den unga.

För att den unga ska få fäste i servicen är det viktigt att deltagaren bekantar sig med de andra handledarna och ungdomarna, och för detta behövs även tillräckligt med tid. I synnerhet sådana unga som lider av olika sociala fobier kan i början uppleva en ny kamratgrupp som skrämmande. Att besöka verkstaden och bekanta sig med träningsgruppen har en stor betydelse eftersom många unga i målgruppen har svårt att få fäste i de tjänster som riktas till dem. För att den unga ska få fäste i tjänsten är förtroende viktigt. Uppkomsten av ett förtroende kan vara en lång process i synnerhet för sådana ungdomar som befinner sig helt utanför tjänster eller som har olika myndighetskontakter bakom sig men inte har upplevt att de fått hjälp. Inom startträningen får den unga en egen handledare, en vuxen förtroendeperson, tillsammans med vilken den unga konfidentiellt kan börja nysta upp sin livssituation och bygga upp sina framtidsplaner. Förtroendet uppstår så småningom, genom att man möter den unga, genom den lugna och jämlika atmosfären i startverkstaden, genom att arbeta tillsammans i vardagen och genom att handledaren är värd den ungas förtroende, att man gör det man kommit överens om. Med tanke på etableringen är det bra att framhäva detta för intressenterna och finansiärerna: startträningen är en tjänst som inte leder till snabba resultat, men den är effektiv på lång sikt.

Undersökningar har visat att förtroende blir den viktigaste faktorn då man bedömer tjänster som skapar effektfulla och hållbara lösningar. Detta har upplevts som särskilt viktigt av de unga för vilka det nuvarande service-systemet inte erbjuder service som motsvarar behoven. Det tar dock tid att bygga upp ett förtroende. (Aaltonen m.fl. 2015, 130, 149.) Det som verkar vara gemensamt för välfungerande tjänster är att de ökar de ungas egen motivation, får dem att handla aktivt och ökar deras förtroende för samhället (Ervamaa 2014, 33). De unga upplever att atmosfären i arbetsverkstaden är accepterande och positiv. Detta anses skapa goda förutsättningar för att bygga upp ett förtroende. Stöd som motsvarar en ung persons individuella behov kan förverkligas enbart om den unga upplever sig kunna lita på handledaren och får mod att berätta om sina verkliga problem. Inom arbetsverkstädernas verksamhet anses detta ha skett. (Jerohin 2012, 88–89, 106).

Beskrivning av inledningskedet i en startverkstad

Den unga bekantar sig med startträningen (på egen hand eller tillsammans med en anställd/sin vårdnadshavare)

- Den unga fattar själv ett beslut om sitt deltagande

Den unga inleder startträningen (non stop-inledning)

- Undertecknar avtal (-> skickas vid behov till vårdnadshavaren)
- Fyller i en blankett med personuppgifter

Vecka 1 i startträningen

- Den unga bekantar sig med sin egen handledare och så småningom med andra handledare och unga, beroende på situationen
- En inledande intervjublankett fylls i: den ungas livssituation kartläggs och den unga får information om praxis inom startträningen
- Vi börjar med en grundläggande intervju: vi kartlägger den ungas livssituation och berättar om startträningens rutiner
- Utarbetandet av en personlig handledningsplan inleds
- Individuell träning och gruppträning enligt behov
- Arbetsträning efter behov (hantverk, den unga bekantar sig med arbetsuppgifterna i verkstaden)

Vecka 3–4 i startträningen

- Den unga fyller i sina förväntningar och önskemål på kartläggningsblanketten som stöd för måldiskussionen
- En måldiskussion förs
- Individuell träning, gruppträning och arbetsträning som motsvarar den ungas behov fortsätter
- Utvecklingsprocessen görs synlig genom dokumentering, utvärdering och till exempel genom portfoliearbete

I startträningens inledningskedet är det viktigt att göra en övergripande kartläggning av den ungas situation. Kartläggningen görs tillsammans med den unga genom att diskutera, använda olika blanketter och delta i eventuella nätverksträffar som berör den unga. I inledningskedet erbjuds den unga ofta

en möjlighet till en hälsogranskning. Genom dessa åtgärder får handledaren en omfattande uppfattning om den ungas livssituation och behov av stöd. Utifrån detta skede kan man även ibland konstatera att startträningen inte är den rätta tjänsten för den unga i det här skedet, och då kan den unga styras till exempel till mentalvårdstjänsterna.

I början av startträningen kartläggs till exempel följande:

- Familjesituation
- Boendesituation
- Nätverk
- Tidigare kontakter med myndigheter och klientförhållanden
- Nuvarande kontakter med myndigheter och klientförhållanden
- Drogmissbruk
- Ork, sömn, mental hälsa
- Egna styrkor
- Framtidsplaner

I början av startträningen sammanfattas målen för startträningen tillsammans med den unga. För den unga utarbetas även en individuell handledningsplan. Till en början är målen mycket konkreta och byggs upp på kort sikt. Till exempel: jag orkar komma till startverkstaden två dagar i veckan, jag skickar nödvändiga papper till socialbyrån, jag får en bättre dagsrytm, jag går och lägger mig tidigare än vanligt. Små steg i taget ger den unga en känsla av att ha lyckats och stärker självförtroendet. Detta stöder den ungas ansvarsförmåga och motiverar den unga att planera sin egen framtid.

Målinriktat arbete i startträningen

I det skede då den unga arbetar i startträningen enligt sina mål får den unga stöd främst med att förbättra vardagshandlingen (dagsrytm, ekonomi, vård av hemmet, matlagning, hälsosamma livsvanor, rusmedelsfritt deltagande i verksamheten) och med livshandlingen (erfarenhet att livet har en mening och att man kan påverka det) både genom individuell träning och gruppträning. Det viktiga är att utnyttja funktionella metoder och att lära sig genom att göra saker och ting i praktiken. Då den ungas vardagsfärdigheter ökar, börjar den unga må bättre och resurserna att ta hand om sig själv ökar.

I startträningen blir den unga en del av en gemenskap och får positiva upplevelser om delaktighet. För många unga utgörs särskilt betydelsefulla

och kraftgivande upplevelser av att arbeta med andra deltagare i startträningen och att bli accepterad i en grupp. Av denna orsak arbetar man regelbundet för de ungas ömsesidiga gruppbildning och samhörighet. Det är viktigt att deltagaren känner att någon bryr sig om honom eller henne och att den unga även själv får bry sig om andra till exempel genom att bära ansvar för gemensamma frågor. (Hämäläinen & Palo 2014.) Så här berättar de unga själva om betydelsen av sociala förhållanden i startträningen:

Det var lätt att komma hit då jag började. Gruppen tog emot mig väl och det var lätt att vänja sig vid det här. -- Trots att gänget har olika bakgrund och är olika som människor kommer alla ändå bra överens med varandra. Jag har inte märkt av några konflikter. -- Jag har fått nya bra vänner. -- Jag har blivit mera fördomsfri och förstår olika människor bättre. (Deltagare i startträningen 5)

Jag har fått nya kompisar här. -- Jag förväntade mig att få kompisar och något att göra här. Och det fick jag. -- Och trevliga människor omkring mig. Här fördömer man inte varandra. -- Och det har varit roligt här. Jag kommer att sakna det här stället och människorna mycket! (Deltagare i startträningen 1)

Alanen (2015, 88) har konstaterat att enbart individuellt stöd inte skapar tillräckligt med förutsättningar för alla unga att studera eller få fäste i arbetslivet, utan i processen för socialt förstärkande behövs även rehabiliterande gruppfunktioner. Inom Vamos-tjänsten har det visat sig vara effektivt att man även kan erbjuda erfarenheter av framgång hos de unga och få dem att känna sig värdefulla och betydelsefulla för varandra (Alanen m.fl. 2014, 53).

Startträningens veckoprogram varierar mellan olika arbetsverkstäder. Veckoprogrammet skapar en rytm i dagen och gör det lättare för deltagaren att gestalta veckans gång. Det hjälper även handledarna att dela på ansvaret för att kunna sköta olika delområden under dagen. Då veckoprogrammet byggs upp tillsammans med deltagarna kan man skapa viktiga upplevelser av delaktighet och möjligheter att påverka för den unga. Varje dag har vanligtvis ett innehållsmässigt tema, såsom hantverk, motion, matlagning och studiebesök till exempel till läroinrättningar eller arbetsuppgifter i arbetsträningen. Tillsammans med de unga behandlas teman som har en anknytning till deltagarnas liv och stöder träningens mål, till exempel följande:

- Välmående (resurser, hälsa, dagsrytm mm.)
- Boende, ekonomi, hem (användning av pengar, vård av hemmet, matlagning osv.)
- Beredskap för studier eller arbetslivet (deltagaren bekantar sig med olika branscher, spelregler i arbetslivet osv.)
- Jag (drömmar, självkänedom, egna mål etc.)
- Samhälle (hur man sköter ärenden på olika byråer, hur man känner igen servicenätverket osv.)

I en del arbetsverkstäder utför de unga mindre arbetsuppgifter med stöd av arbetsträning. Beroende på arbetsverkstad kan det handla om till exempel att restaurera och reparera möbler, måla, snickra, utföra olika kultur-, konst- och medieuppdrag eller olika sömnads- eller andra handarbeten. Varje uppgift förutsätter planering, genomförande och utvärdering. Som process ger den de unga något betydelsefullt att göra och ger dem samtidigt positiva upplevelser och erfarenheter av att göra något med framgång. Så här beskriver en ung person sina upplevelser i anslutning till uppgifterna i arbetsverkstaden:

Jag har lärt mig att göra kulisser, musikvideor, låtar, filmer och sömnadsarbeten. Jag har också varit med och ordnat evenemang för barn och utvecklingsstörda. -- Det har varit roligt att delta i arbetena, även om det kan bli till och med lite väl spännande ibland. Till exempel då man ordnar evenemang måste man sätta sig själv på spel trots att man har sociala fobier. Oberoende så har vi klarat av allt och evenemangen har gått bra. Då känner man att man verkligen överträffat sig själv. (Deltagare i startträning 4

Startträningens innehåll och den målinriktade verksamheten karakteriseras av ett tema som ofta ingår i veckoprogrammet; att man lagar mat tillsammans. Där ingår även att man planerar maten, handlar och städar upp efteråt. Genom att ta ansvar för bespisningen lär sig de unga viktiga vardagsfärdigheter och att ta hand om sig själva. En gemensam matstund kan till och med vara en ångestfylld upplevelse för en del unga, och därför är det en viktig uppgift med tanke på deras framtid. Ett typiskt veckoprogram skapar en konkret bild av verksamhetens innehåll även för intressentgrupperna. Genom veckoprogrammet är det lätt att beskriva verkstadens vardag och praktiska arbete.

Tabell 2. Modell för startträningens veckoprogram, exempel på olika innehåll:

Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
Kl. 9.00 Dagligen återkommande: Morgonkaffe och händelser i världen Vad man gjort under veckoslutet	Kl. 9.00 Dagligen återkommande: Morgonkaffe och händelser i världen	Kl. 9.00 Dagligen återkommande: Morgonkaffe och händelser i världen	Kl. 9.00 Dagligen återkommande: Morgonkaffe och händelser i världen	Kl. 9–17 Planeringsarbete som utförts av deltagarna, arbete med intressentgrupper, nätverksmöten, rapportering osv.
Mat: planering, inköp, tillagning, matstund, städning eller annan arbetsverksamhet	Tema 2 Boende, ekonomi, hem (eventuella besökare, t.ex. skuldrådgivare)	Tema 4 Beredskap för studier och arbetsliv, eventuella studiebesök	Mat: planering, inköp, tillagning, matstund, städning eller annan arbetsverksamhet	
Mat	Mat	Mat	Mat	
Tema 1 Välstånd (t.ex. besök av missbrukarvårdare)	Tema 3 Jaget	Tema 5 Motion	Hantverk, konst och kultur Genomgång av veckan	
Avslutning kl. 14.00	Avslutning kl. 14.00	Avslutning kl. 14.00	Avslutning kl. 14.00	
Kl. 14–17 Planeringsarbete som utförts av deltagarna, arbete med intressentgrupper, nätverksmöten, rapportering osv.				

Startträningen är ett starkt mångprofessionellt arbete där man bedriver intensivt nätverkssamarbete och verkar som stödperson för en ung person inom det övriga servicesystemet. Många deltagare i startträningen tar redan del av olika vårdtjänster som stöd för sin rehabilitering innan träningen inleds. Den unga kan till exempel enligt överenskommelse besöka missbrukar- och mentalvårdsbyrån under dagen. I en sådan situation bör starthandledaren vid behov påminna den unga om det överenskomna besöket och driva samarbete med vårdinstansen i enlighet med överenskommen praxis. Ibland kan starthandledaren också ha ansvar för att tydliggöra och koordinera stödtjänsterna. Detta gäller i synnerhet om den unga har kontakter till många olika tjänster och arbetet inte har framskridit enligt planerna, till exempel på grund av den

ungas svåra situation. Däremot har startdeltagaren inte alltid ett tillräckligt stödnät. Under träningsperioden sammanställs sådana stödtjänster som motsvarar den ungas behov och som bidrar till att hen ska kunna komma vidare, till exempel missbrukarvård och bostadsservice. Av en starthandledare förutsätts god kännedom om det lokala servicesystemet. Handledaren stöder den unga då man till exempel reserverar tid till mentalvårdsbyrån och medverkar vid behov alltid som stödperson under besöken.

Ibland skulle den ungas livssituation även kräva annan service utöver startträningen, men den unga är nödvändigtvis inte redo att ta emot stöd, till exempel i form av missbrukarvård. Det kan även hända att den unga blivit besviken på olika tjänster och det kan därför vara svårt att engagera sig. Handledaren försöker stärka den ungas motivation att ta emot vården genom att diskutera med den unga, genom att bekanta sig med de olika instanserna, till exempel på A-kliniken, tillsammans med den unga eller genom att bjuda in en anställd från A-kliniken till arbetsverkstaden för att berätta om missbrukartjänsterna. Flera verkstäder besöks av anställda inom mångprofessionella nätverk, såsom missbrukar- och socialarbetare, som besöker enskilda unga eller arbetar tillsammans med hela gruppen. Avsikten är att sänka deltagarnas tröskel att ta emot till exempel missbrukartjänster genom att göra särskilda stödtjänster till en del av träningen.

Både den unga och handledaren dokumenterar startträningsperioden, och de mål som ställts upp för träningen utvärderas och de fortsatta målen preciseras tillsammans regelbundet. I det målenliga arbetsskedet håller man alltid blicken även på framtiden. Ibland kan den unga uppleva att hen är så nöjd inom startträningen att även tanken på att gå vidare känns svår i början. Handledarens uppgift är att under hela träningsprocessen uppmuntra den unga att söka resurser för att klara sig i sitt liv och gå vidare. Det är frågan om ett mellanskede som stöder, erbjuder verktyg och styr vidare mot nya lösningar. Avsikten är att hitta hållbara lösningar.

Avslutande av startträning och fortsatta vägar

I slutet av startträningsperioden gör man tillsammans med den unga en utvärdering av hur målen uppnåtts. Det är viktigt att man koncentrerar sig på framgångar, styrkor och möjligheter. I det här skedet ger de unga även respons om startträningsperioden för att verksamheten ska kunna utvecklas vidare. Avsikten med startträningen är att den ungas färdigheter att hantera vardagen förbättras samt att den unga fått ett fäste i den service som han eller hon behöver och har byggt upp alternativa framtidsplaner som är möjliga att

genomföra. Enligt en deltagare har startträningen tydliggjort ”vart livet ska fortsätta... vad man kan göra, hur och vad det lönar sig att göra” (deltagare i startträning 4). Med tanke på etableringen av startträningen är det viktigt att framhäva den konkreta nyttan och effekten av startträningen för den ungas livssituation. Denna nytta berättar om varför det lönar sig att satsa på startträningen och varför den bör finansieras.

Beredskap efter startträningen

- Den unga har lärt sig vardagsfärdigheter och -kunskap och livskontrollen har förbättrats
- Den unga har en uppfattning om sina egna styrkor och resurser
- Den ungas interaktionsfärdigheter har förbättrats
- Den ungas studieberedskap har förbättrats
- Den unga har ställt upp realistiska mål för sig själv och den fortsatta planen stöder dessa mål
- Den unga har hittat en fortsatt lösning

Deltagarna i startträningen kan gå vidare längs flera olika vägar. Många unga flyttar till en vanlig arbetsverkstad. Nästan lika många börjar studera, eftersom den ungas styrkor och intressen har klarnat under arbetsträningsperioden och resurserna för att utveckla sig själv har förbättrats. En del deltagare får en plats i arbetslivet och en del inleder till exempel sin militärtjänstgöring. En del övergår till någon annan tjänst som motsvarar den ungas behov. En del unga förblir emellertid arbetslösa efter startträningen. Ur etableringens perspektiv är det viktigt att föra fram att det skett en social förstärkning även hos dessa unga och att startträningen har förbättrat deras livskvalitet och status på arbetsmarknaden. Det kan vara en lång process innan dessa unga inleder en utbildning eller får arbete, och startträningen har för sin del varit ett stöd i denna process. Beträffande vissa unga är det redan ett framsteg att anmäla sig som arbetslös arbetssökande och att registrera sig hos arbets- och näringsjämnsterna. En del unga har också avbrutit startträningen. Man kan konstatera att dessa unga befinner sig i en svår livssituation och startträningen har inte ännu erbjudits vid rätt tidpunkt. Det påbörjade arbetet kan emellertid leda till resultat i framtiden och att de unga får fäste i en tjänst som passar dem.

Att erbjuda stöd då den unga flyttar över från en service till en annan har visat sig vara ett fungerande och effektivt handlings sätt. I många arbetsverkstäder finns fungerande interna sätt att flytta över till en annan tjänst. I övergångsskedet kan en deltagare i startträningen delta i den ”trygga” startträningen en del av veckan och delta i den vanliga arbetsverkstadens verksamhet resten av veckan. En sådan övergång där den unga får stöd stärker självkänslan och hjälper med att få fäste i en fortsatt lösning. I slutet av perioden överlappar tjänsterna delvis varandra, vilket stärker hållbara lösningar, förebygger avbrott i utbildning och andra tjänster och gör att mindre resurser används i onödan.

En del av den ungas vårdkontakter kan fortsätta även efter startträningen. Det är viktigt att trygga kontinuiteten av de tjänster som främjar den ungas situation genom att diskutera tillsammans med den unga och bedriva samarbete med vårdinstanserna med den ungas tillåtelse. Det är bra att samarbetsparterna får information om att den unga avslutat startträningen och kan överföra behövlig information till följande instans. Den unga ges ofta möjlighet att kontakta handledaren även efter att startträningen avslutats, om den unga upplever sig behöva stöd. På detta sätt försöker man få den unga att gå vidare och att inte ge upp vid första motgång. Om startträningen samt om hur den unga hittar fortsatta lösningar insamlas uppföljningsinformation på samma sätt som om annan verksamhet i arbetsverkstäderna. Handledarna tar kontakt med den unga då det gått i genomsnitt ett halvt och/eller ett helt år från att startträningen avslutats. I en del verkstäder ordnas dessutom så kallat öppet hus till exempel en gång i månaden, då unga som redan avslutat sin startträning kan komma och träffa handledarna. Så här beskriver en ung deltagare startträningsperiodens roll och sina känslor i slutet av startträningssperioden:

Startverkstaden har varit till väldigt stor nytta för mig. Jag tror att jag inte skulle ha rehabiliterats så bra utan verkstadsverksamheten. För mig har det varit viktigt att vara tvungen att lämna hemmet flera dagar i veckan, jag har träffat människor och övat på sociala färdigheter. Det stöd jag fått från verkstaden har också varit väldigt viktigt. Enbart känslan av att inte vara ensam har hjälpt mig att orka då livet har hållit på att bli tungt. Med de nya färdigheter jag fått i verkstaden fortsätter jag med att leva ett självständigt liv. Nu litar jag på att jag kan stöda mig på mina syskon och vänner då det känns tungt. Och jag litar på att jag kan be om hjälp då jag behöver det. Och framför allt litar jag på att jag inte kommer att må dåligt för resten av mitt liv, utan jag kan komma upp ur min depression! (Deltagare i startträning 3)

Boende som en del av den övergripande startträningen

Behov av stöd för de ungas boende

Boendeförhållandena inverkar märkbart på hela den ungas liv. Om boendefrågorna är under kontroll är det även lättare att få fäste i tjänsterna. Bristfälliga boendeförhållanden gör det svårare för den unga att engagera sig i de tjänster som erbjuds. Detta innebär att det stöd som erbjuds förblir sporadiskt och att den ungas resurser riktas någon annanstans (Kaksonen 2014.) I en undersökningsrapport där man kartlagt upplevelser om välmående bland unga som deltar i Vamostjänsten vid Helsingfors Diakonissanstalt konstateras att bostadssituationen är en av de största utmaningarna för de unga vid sidan av bristen på utbildning. Enligt anställda vid Vamos försvårar bristen på fast boende märkbart den ungas möjligheter att få fäste i studie- och arbetslivet och är förödande för deras välmående. (Alanen m.fl. 2014, 15–16.)

Enligt en bostadsmarknadsutredning som utarbetats av Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet ARA fanns det 7 107 ensamlevande bostadslösa personer i slutet av 2014. Av dem var 2 443 långtidsbostadslösa, och 1 626 var unga under 25-åringar. En av de viktigaste observationerna i bostadsmarknadsutredningen var att bostadslösheten bland unga hade börjat sjunka. (Asunnottomat 2014.) Med tanke på startträningens helhetsbetoning är det viktigt att beakta den ungas bostadssituation, boendefärdigheter och behov av stöd i frågor som berör boende.

Att flytta från sitt barndomshem till ett eget boende, att flytta till en annan ort för att studera eller arbeta eller att övergå från en boendeform till ett mera självständigt boende är alla kritiska övergångsskeden i en ung persons liv och kan kräva stöd för att fungera. Utmaningar med den ungas boende kan till exempel bestå av orealistiska uppfattningar om den egna boendeberedskapen och ett självständigt liv samt svaga vardagsfärdigheter. Även mentala problem och missbruk kan orsaka svårigheter. (Kaksonen 2014.) De unga som deltar i startträningen har ofta bristfälliga boendefärdigheter och de behöver handledning i hanteringen av vardagen och ekonomin. Vissa unga bor hos kompisar eller saknar helt bostad. En del bor hos sina föräldrar, men risken att hamna bort från hemmet kan vara stor på grund av olika konflikter.

Riskfaktorer för bostadslöshet bland unga (Kaksonen 2014)

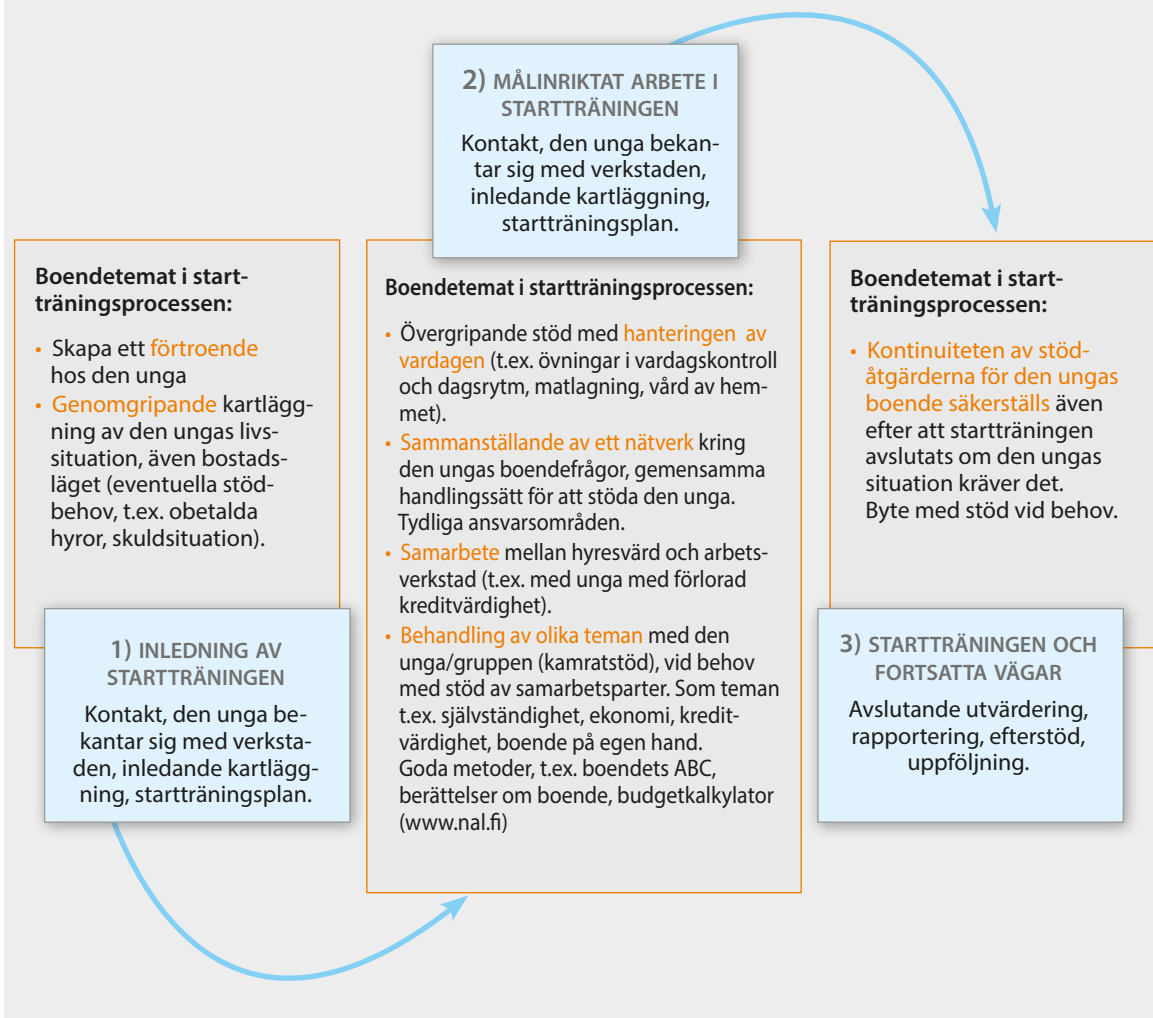
- Ärvt utsatt livsstil
- Bristfällig kontroll över livet och vardagen
- Arbetslöshet, skulder och förlorad kreditvärdighet
- Vräkning eller vräkningar på grund av obetalda hyror eller störningar
- Separationer bland unga
- Föräldrarnas skilsmässa och flytt till mindre lägenheter
- Nyfamiljer där unga som står på tröskeln till ett självständigt liv knuffas ut
- Ohållbara hemförhållanden
- Brist på små lägenheter med måttlig hyra
- Fördomar mot i synnerhet unga med invandrarbakgrund
- Fängelsebakgrund

Samarbetsmodell för arbetsverkstaden och boendetjänsterna

Det andra huvudsakliga syftet med etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har varit att sprida en samarbetsmodell för arbetsverkstaden och boendetjänsterna på en nationell nivå. I denna modell granskas startträningens tre skeden med tanke på hur boendetemat borde beaktas som en del av det genomgripande arbetet i varje skede.

I startträningens inledningsskede görs en inledande kartläggning av den ungas livssituation och stödbehov. I samband med detta kartläggs även frågor i anslutning till boende. I den inledande kartläggningen diskuteras till exempel om var, hur och med vem den unga bor. Har den unga själv bekymmer som berör boendesituationen eller behov av stöd? Tar den unga del av stödåtgärder i anslutning till boende just nu eller har det funnits behov av sådana i något skede? Hurdana stödåtgärder har varit till hjälp? I en del situationer, till exempel med en ung bostadslös, har man kunnat arbeta med att förbättra den ungas boendesituation före startträningen. Då den unga inleder startträningen bör man försäkra sig om att rollerna och ansvarsområdena är tydliga både för den unga och för de anställda vid olika instanser. Om det kommer fram sådana utmaningar med boendet i den inledande kartläggningen som man snabbt bör reagera på, börjar man genast bygga upp ett stöd och utarbeta en stödplan. En sådan situation kan till exempel uppstå då det finns en direkt risk att den unga blir bostadslös.

Figur 2. Samarbetsmodell för arbetsverkstaden och boendetjänsterna

Om den unga har behov av mer stöd med boendet tar handledaren kontakt med till exempel socialbyrån eller bostadsbyrån tillsammans med den unga. Handledaren bör känna till hurdan stöd för boende som kommunen erbjuder och vilka kommunala aktörer man kan bygga upp ett samarbete med. Detta kräver regelbundet samarbete och gemensam utveckling av praxis. En typisk situation är att deltagaren i startträningen har förlorat sin kreditvär-

dighet och därför har svårt att få en hyresbostad. Det är värt att satsa på ett samarbete med hyresvärdarna eftersom en hyresvärd kan hyra ut sin bostad även till en ung person som förlorat sin kreditvärdighet om hyresvärderna vet att startträningen ger den unga stöd med att sköta sina ärenden.

I det målenliga arbetskedet ordnas övningarna i boendefärdigheterna som en del av startträningens processen. Inom startträningen övar man varje vecka på att hålla fast vid överenskommelser, att ta ansvar, att kunna ta hand om sig själv, att sköta sin ekonomi, att göra uppköp, att lära sig laga förmånlig och hälsosam mat samt att sköta sitt hem. Det som man lärt sig inom startträningen stöder den ungas möjligheter att leva självständigt och att ta hand om en egen lägenhet. I gruppträningen behandlar man teman i anslutning till boende tillsammans med andra unga. Dessutom delar man information om frågor i anslutning till boende, till exempel om hyrestagarens rättigheter och skyldigheter, om ansökning om bostad och om hur man håller en bostad i skick.

I den individuella träningen fortsätter man att diskutera på tumanhand med den unga. I diskussionerna framhävs även frågor i anslutning till boende starkt. Det är viktigt att försäkra sig om att boendefrågorna fungerar smidigt även efter startträningens inledande skede och att man känner igen olika tecken på kriser i anslutning till boendet. I startträningen framskrider man enligt en individuell träningsplan som utarbetats för den unga. I en del situationer har man kommit överens om att handledaren påminner den unga om att betala hyran, hjälper till med att söka bostadsstöd och ger ett utlåtande till kommunens bostadsbyrå för att den unga ska få en bostad snabbare.

I startträningens avslutande skede och då fortsatta vägar byggs upp ska den unga snart övergå från startträningen till exempel till en vanlig arbetsverkstad eller till en utbildning. Under startträningsperioden har den unga fått stöd med olika frågor som underlättar boende på egen hand. Man har hittat handlingssätt som underlättar vardagen, som får saker och ting att rulla och förebygger att problem i anslutning till boende hopas. I början av startträningsperioden hjälper handledaren den unga med många frågor, men siktet ligger på att den unga ska klara sig på egen hand och sköta sina egna ärenden med lätt stöd. I det skedet då man funderar på fortsatta vägar tar den unga ansvar för sina egna angelägenheter på ett mera självständigt sätt. Om den unga behöver stöd för sitt boende även efter startträningen är det viktigt att handledaren tillsammans med den unga överför fungerande arbetssätt och praxis till följande instans. På så sätt kan man försäkra sig om att nödvändiga stödåtgärder fortsätter efter startträningen och att alla aktörer är medvetna om vem som är ansvarig för stödåtgärderna.

Del 2

Etablering av startträning i den lokala verksamhetsmiljön

Att utveckla tjänster är alltid ett arbete som omfattar flera skeden. Utvecklingsarbete utförs endera vid sidan av det vanliga vardagsarbetet eller i form av mera självständiga projekt. Det är frågan om en process som kan anses bestå av ett planerings- och inledningsskede, ett pilot- eller genomförandeskede, en utvärdering av resultaten, skeden av fortsatt utveckling och genomförande samt skeden för förankring och etablering. Ofta skapar man en bild av det önskade slutresultatet redan i början av utvecklingsarbetet, till exempel av en ny verksamhetsmodell. Denna bild kan naturligtvis förändras under resan – utveckling handlar ju uttryckligen om att man bearbetar, att man provar och testar något. I vissa fall kan man utveckla den egna verksamheten genom att börja tillämpa en verksamhetsmodell som utarbetats och använts någon annanstans. I sådana fall bearbetas goda praxis efter behov så att de passar den egna verksamhetsmiljön. I början av utvecklingsarbetet har man inte alltid någon klar bild av slutresultatet, utan resultatet byggs upp under processens gång.

Gemensamt för olika utvecklingsprocesser är att det finns ett behov av att etablera resultaten av utvecklingsarbetet: att förankra, utvidga, fästa eller etablera dem i det egna vardagliga arbetet eller som en del av ett servicesystem. När det gäller att etablera startträningen är det frågan om att förankra verksamhetsmodellen i ett lokalt servicesystem för unga. En viktig del av startträningens etableringsprocess är att trygga resurserna för tjänsten – att försäkra sig om tillräcklig finansiering för att kunna fortsätta med servicen.

Inledningen av utvecklingsprocessen stöds av att man beskriver tydliga behov, brister i nuläget och framtidens målbild. Under utvecklingens gång är det viktigt att ständigt dokumentera det utförda arbetet. På så sätt kan man ta kontroll över processen även i sådana lägen där personalen byts ut. För att kunna uppnå målen är det viktigt att både de anställda och cheferna ställer sig bakom arbetet. En bra utgångspunkt för en framgångsrik utveckling av servicen är att klientens behov sätts i centrum: klienten presenteras som en

gemensam klient som man kan erbjuda en ny servicelösning för att förbättra situationen. Det lönar sig för arbetsverkstaden att ha klara handlingssätt för spridning av information inom organisationen. För att klienternas behov ska kunna förmedlas och med tanke på arbetets utvecklingsbehov är det viktigt att organisationens ledning för en tät dialog med handledarna.

Etablering är en interaktionsprocess

Det finns flera definitioner och innehåll för etablering beroende på i vilket sammanhang termen används. Enligt Tuominen m.fl. (2005) handlar etablering om att hitta en fast plats, ett "hem" åt en utvecklad innovation. Enligt denna definition omfattar etablering både disseminering, det vill säga aktiv spridning av resultaten, och integrering, det vill säga att resultaten tas i bruk lokalt, regionalt eller nationellt. Etableringen beskrivs som en interaktionsprocess som startar i början av innovationsprocessen och fortsätter tills innovationen har etablerats till en del av normal praxis. I en etableringsprocess bearbetas innovationen av omgivningen, och omgivningen anpassas på motsvarande sätt för att ta emot innovationen. Skaparna och användarna av innovationen samt intressentgrupperna bedriver samarbete i processen. (Tuominen m.fl. 2005).

Peltola och Vuorento (2007) har behandlat faktorer som både främjar och förhindrar etablering utifrån erfarenheter från utvecklingsprojekt inom systerföretagstjänsterna. Inom utvecklingsarbetet stöter man ofta på frågan om vem som ansvarar för att producera tjänsterna och finansiera dem. Etableringen främjas till exempel då frågor i anslutning till utvecklingstemat som har en stark lokal betydelse och då de politiska riktlinjerna är à jour. Det anses även vara viktigt att man aktivt delar information och att man bedriver ett hållbart och tätt samarbete med de centrala aktörerna i regionen under hela utvecklingsarbetet och att det sker informationsutbyte regelbundet med lokala tjänstemän och beslutsfattare. (Se Peltola & Vuorento 2007, 91–92.)

En fungerande dialog och samarbete med intressentgrupper och beslutsfattare är av största vikt även i utvecklingen och etableringen av startträningen. Information om utvecklingsarbetet bör delas redan i början av utvecklingsprocessen. Om möjligt kan även intressentgrupper och beställare engageras i utvecklingsarbetet. Detta stärker den gemensamma förståelsen och framhäver ofta värdefulla observationer för utvecklingen av en verksamhetsmodell. En viktig del av ett framgångsrikt utvecklingsarbete är att behovet av att utveckla tjänsterna har identifierats även på intressentgruppernas beslutsfattarnivå och bland de beslutsfattare som ansvarar för att arrangera tjänsterna.

Utgångspunkten är att arbetsverkstäderna bedriver utvecklingsarbete utifrån de riktlinjer som dragits upp och de mål som ställts upp av de kommunala beslutsfattarna. Detta innebär att till exempel kommunstrategier och kommunens ekonomi- och verksamhetsplaner är viktiga bakgrundsdokument. Riktlinjerna på kommunal nivå styrs naturligtvis av beslutsfattandet på nationell nivå. Arbetsverkstäderna bör ha en tät kontakt med beslutsfattarna och dessa bör få både aktuell information om verksamheten och dess effekter och uppskattningar av kommande servicebehov. Samarbetet och arbetsfördelningen mellan startverkstaden och till exempel socialbyrån och arbets- och näringsförvaltningen bör vara tydliga för att klienten ska få rätt service i rätt tid och för att det inte ska uppstå överlappningar i tjänsterna eller luckor i servicenätet. Utöver detta är det naturligtvis viktigt att informera kommuninvånarna om nya serviceformer för att eventuella nya klienter och deras närstående ska få information om dem.

Peltola och Vuorento (2007, 46) för fram att sysselsättningssituationen på orten kan påverka etableringen av utvecklingsåtgärder inom sysselsättningsservicen på många sätt. I utvecklingsarbetet är det därför bra att fundera på hur externa faktorer (som aktörerna i verkstaden inte kan påverka direkt) påverkar etableringen av startträningen. Hurdana konsekvenser orsakar till exempel kommunens ekonomiska situation? Det finns skäl att analysera och sammanfatta vilka faktorer som kan försvaga etableringen av tjänsten och vilka som underlättar och stöder kontinuiteten av tjänsten. Det är viktigt att planera hur man kan dokumentera den nytta som startträningen ger både med tanke på kommunekonomin och individens utkomst och livskvalitet. För att etableringen ska lyckas är det viktigt att man fäster uppmärksamhet vid den redan från och med början av utvecklingsarbetet och att man utarbetar en egen plan för den.

Viktiga frågor för hur etableringen planeras

- 1) Vad ska man etablera -> Vad är startträning? Åt vem erbjuder man startträning? -> Hur fungerar klientstyrningen i praktiken? -> Hurdan är processen för genomgripande handledning? -> Vilka förverkligar den? Hurdant är samarbetsnätet?
- 2) Varför etablerar man? -> Varför behöver man startträning? Vilka fördelar har startträningen (ekonomiska fördelar med tanke på samhället och mänskliga fördelar med tanke på individen)?
- 3) Vad behöver man för etableringen? -> Startträningens resurser, finansiering, personal, utrymmen osv.
- 4) Hur etablerar man? -> Metoder för etableringen, vilka är de centrala instanserna i etableringsarbetet (t.ex. beslutsfattare, samarbetsparter), vilka utmaningar kan man stöta på i etableringen?
- 5) När ska man etablera? -> Tidsplan och mål för etableringen.

Etablering är ett påverkningsarbete

Oberoende om arbetsverkstadens bakgrundsorganisation är en kommun, en stiftelse, en förening eller någon annan aktör, förutsätter marknadsföringen och etableringen av verksamhetsmodellen att informationen sprids och att en dialog förs inom organisationen och tillsammans med samarbetsparter och de parter som ansvarar för finansieringen av servicen. I bilaga 2 beskrivs informationskedjan i en arbetsverkstad. I etableringen handlar det till en stor del om att påverka styrande parter, finansiärer, beställare och beslutsfattare. Behovet av att påverka uppstår då man vill ha någon typ av förändring i den nuvarande situationen, då man vill lappa brister i servicesystemet. När det gäller startträningen vill man fästa dess servicemodell i det befintliga servicenätet, införa en ny helhetsbetonad tjänst med låg tröskel i servicesystemet. Viktiga frågor som berör inledningen av etableringsarbetet är servicebeskrivning och dokumentering: startträningen och dess processer bör beskrivas, praxisen bör dokumenteras och fördelarna och effekterna bör sammanfattas.

Peltola och Vuorento (2007) belyser ledningens ansvar och betydelsen av engagemang i etableringen av resultat från utvecklingsarbete. De betonar att samtidigt som man utvecklar en verksamhet måste man även utveckla ledningen av den. Vid en lyckad etablering har ledarna sett att denna roll varit en väsentlig del av deras arbete. Etableringen har främjats av att ledarna har deltagit i verksamheten, lobbats för den och upprätthållit kontakterna till samarbetsparter. (Peltola & Vuorento, 2007, 83–85.)

Synpunkter om etableringen, framförda av verkstadsaktörer som deltagit i projektet:

Att etablera en verksamhet innebär enligt mig att verksamheten är regelbunden och att metoderna har etablerats (de upprepas och fungerar) och i synnerhet att kommunen bidrar med sin egen insats (finansiering) till verksamheten (omfattar personalresurser, med tillräcklig expertis).

Att den skulle etableras till en tjänst för kommuninvånarna på samma sätt som vilken annan som helst tjänst.

Målgruppen för etableringsarbetet

I etableringsplanen bör man även definiera en målgrupp för påverkningsarbetet. Vilka är de centrala personerna med tanke på detta? I verksamhet som finansieras av kommunen består de centrala parterna av ledande tjänstemän samt kommunens beslutsfattare, såsom förtroendepersoner och kommun- och ekonomidirektörer. Om verkstaden administreras till exempel av en stiftelse kan man börja påverkningsarbetet hos stiftelsens styrelse. I kommunorganisationen måste man känna till beslutsfattarna, processen för beredningen av beslutsfattandet samt beredarna. På organens föredragningslista finns även frågor som är under beredning. Fullmäktigegrupperna håller egna möten i kommunerna där de går igenom frågor som fullmäktige ska fatta beslut om. Fullmäktigegruppernas ordförande är en viktig målgrupp i startverkstädernas påverkningsarbete i likhet med nämndernas, kommunstyrelsernas och -fullmäktiges föredragande och ordförande samt medlemmarna i olika organ och arbetsgrupper. Även kommundirektörerna får ofta besök av aktörer som söker stöd för att förnya verksamheten. Det är också bra att informera regionförvaltningsmyndigheterna om det utvecklingsarbete som bedrivs på orten.

Mål för påverkningsarbetet

- **Kommunens beslutsfattare:** t.ex. kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, social- och hälsovårdsnämnden, bildningsnämnden, kommunens ungdomsbyrå, kommunens ledningsgrupp
- **Ledande tjänstemän:** tjänstemän inom kommunens olika förvaltningsområden
- **Samarbetsparter:** t.ex. socialservicen, arbets- och näringsförvaltningen, mentalvårdstjänsterna, missbrukartjänsterna, boendetjänsterna, ekonomi- och skuldrådgivning

I det påverkningsarbete som berör kommunen är det av särskild vikt att framhäva hur utvecklingsarbetet ansluter till kommunstrategin och till de mål som ställts upp i kommunen. Budgettillgångarna delas ut utifrån strategin. Kommunens välfärdsplan/välfärdsprogram och andra planhandlingar som drar upp riktlinjerna för verksamheten bör vara bekanta för de personer som utvecklar arbetsverkstadstjänsterna. Det finns även skäl att söka motiveringar till varför verksamheten bör förnyas i regionala planer, såsom landskapsprogrammen. Från arbetsverkstaden bör man söka sig ut för att dela information om servicebehoven och välfärdens tillstånd på lokal nivå även till planeringsborden på landskapsnivå. Kommunen är ingen separat aktör, utan kommunens beslutsfattare styrs även av statens budget och därtill anslutna riktlinjer och program. Därför bör även dessa beaktas i utvecklingsarbetet.

För att ett påverkningsarbete ska vara framgångsrikt krävs att det sker i rätt tid. Att känna till beslutsfattarprocessen innebär att man tar tag i den fråga som ska föras fram i rätt tid. Påverkningsarbetet börjar i allmänhet redan då man utarbetar kommunstrategin. De lokala praxis i beslutsfattarprocessen inverkar på vad som är rätt tid att påverka till exempel kommunens budget. Anslag för verksamhetens kontinuitet bör tryggas innanför budgetramarna. Å andra sidan kan till exempel lagändringar skapa behov av ändringar i servicestrukturen eller i enskilda tjänster. I sådana fall bör servicemodellen etableras i servicenätet vid en tidpunkt som nödvändigtvis inte kunde förutspås i samband med att kommunstrategin eller budgeten utarbetades.

Påverkningsplanen bör även innehålla en beskrivning av vilka roller de olika aktörerna i den egna organisationen har. Det är viktigt att handledarna deltar i olika evenemang och berättar om sitt eget arbete och de utvecklingsbehov som upptäckts i arbetet eftersom de har en direkt kontakt till klienterna och ser effekterna av det utförda utvecklingsarbetet i praktiken. Då man för fram de ungas situationer och servicebehov lönar det sig även att utnyttja ett sådant nätverk för vägledning av och tjänster för unga som beskrivs i ungdomslagen. Nätverkets viktigaste uppgifter är att sammanställa uppgifter om de ungas uppväxt- och levnadsförhållanden, att utifrån dem bedöma den ungas situation som stöd för det lokala beslutsfattandet och planerna samt att främja samordningen av tjänster som riktas till unga och styrningen till tjänsterna.

Kommentarer om påverkningsarbetet, framförda av verkstadsaktörer som deltagit i projektet

Man måste kunna motivera saker väl och upprepade gånger längs olika vägar mot beslutsfattarna.

Det handlar om långa processer, de tar sin tid.

I bakgrunden finns årtal av arbete om hur man ska kunna skapa en förståelse för hur viktig verkstadsverksamheten är.

Påverkningsmetoder

Ett framgångsrikt påverkningsarbete förutsätter att man väljer rätt metoder. Ska vi förnya verkstadens broschyrer? Ska vi skriva ett pressmeddelande eller erbjuda idéer för artiklar åt olika medier? När ska vi bjuda in beslutsfattare på besök till verkstaden? Ska vi ordna en träff för de viktigaste samarbetsparterna eller ett större seminarium? Är det möjligt att få audiens hos kommundirektören? Det finns många sätt, och det lönar sig att dra upp riktlinjer och göra upp en tidsplan för dem i påverkningsplanen.

Många verkstäder har goda erfarenheter av att bjuda in samarbetsparter och beslutsfattare till verkstaden för att bekanta sig med verksamheten. Det kan vara frågan om öppet hus eller en inbjudan till ett evenemang som riktar sig bara till en viss målgrupp. Om det även finns deltagare på plats kan besökarna samtidigt se hur verkstadens vardag ser ut. Att träffa deltagare och höra deras erfarenheter är ofta ögonöppnande och belyser verksamhetens värde. Även olika forum i anslutning till beredningen av olika ärenden som ordnas i kommunerna fungerar för detta ändamål. Ett sätt är att även själv bjuda in fullmäktigegruppernas ordförande och/eller organens beredare och ordförande till ett särskilt evenemang med startträning som tema.

Då man presenterar startträning och behovet av att etablera verksamheten skriftligt är det bra att komma ihåg att texten bör vara kort, att fakta bör framföras kortfattat och servicens fördelar och effekter så konkret som möjligt. Beslutsfattarna har otroliga mängder med text att läsa i anslutning till sin förtroendeuppgift och beslutsfattandet. Ett kort och tydligt meddelande tjänar syftet bäst. Det lönar sig att låta en person som inte känner till så mycket om verksamheten att läsa igenom texten: från en sådan person kan man få bra kommentarer.

Önskemål och tips för arbetsverkstädernas påverkningsarbete, framförda av en förtroendeperson inom kommunen

Det lönar sig att tänka igenom slagkraften hos den egna informationen noggrant. Har den till exempel något tilläggsvärde för medierna? Det är också viktigt att tidsplanen och informationen är tydliga. Ett konkret exempel, att man kan bekanta sig med objekt i praktiken ökar medvetenheten. Det lönar sig att sammanställa ett kompendium om varje påverkningsmöte som man kan dela ut till en större målgrupp. Det kan också hända att någon som inte kunde delta i det personliga mötet läser igenom den, - - För beslutsfattaren bör det finnas tillräckligt med information om vad det är frågan om samt motiveringar till varför detta nya sätt förbättrar servicen och i synnerhet hur den effektiverar den.

En verkstadsaktörs synpunkter om hur startträningen kan göras synlig

Att göra startträningen synlig är en uppgift som lokalt tillfaller varje anställd person. Förmännen för saken vidare på plan- och programnivå, och tjänstemännen gör det i sin egen beredning. Marknadsföringen borde uppfattas som något som sker hela tiden och den borde vara en del av arbetsuppgifterna för anställda inom startträningen. Dessutom borde man publicera tidnings- och webbtexter och delta i lokala evenemang. Startträningen kunde ha en egen informationsplan.

Att synliggöra startträningen – beskrivning av servicen

Med tanke på etableringen av startträningen är det viktigt att göra startträningens verksamhetsmodell och fördelarna med den synliga. Inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har man utarbetat arbetshandboken *Starttivalmennuksen työkirja* som handleder i hur startträningsservicen kan beskrivas. I servicebeskrivningen definierar man startträningen och dess grunduppgift, beskriver dess målgrupp och innehåll och presenterar tjänstens fördelar och effekt.

I denna publikation behandlas servicebeskrivningen ur etableringsarbetets perspektiv. Då servicebeskrivningen riktas till exempel till startträningens eventuella klienter och deras närstående bör innehållet och stilen bearbetas utifrån informationsbehovet hos mottagaren. Det lönar sig även att göra servicebeskrivningen till en kortfattad broschyr som är lätt att dela ut till samarbetsparter, finansörer och beslutsfattare i en tryckt och/eller elektronisk form. I det skede då broschyren utarbetas är det även bra att uppmärksamma att servicebeskrivningen uppdateras: innehållet bör vara à jour och därför bör uppdateringarna kunna göras smidigt.

Det centrala innehållet i servicebeskrivningen

- 1) Startträningen som en del av organisationen
- 2) Definition av startträning
- 3) Målgrupp och klientprofil
- 4) Klientstyrning
- 5) Startträningens processbeskrivnings
- 6) Handledare
- 7) Nätverksarbete och intressentgrupper
- 8) Startträningens fördelarä

Som bilaga 3 till denna publikation finns en modell för ett servicekort där man gjort en kort sammanfattning av de viktigaste punkterna i servicebeskrivningen. Den kan utnyttjas och tillämpas då man skriver en servicebeskrivning.

Startträningen som en del av organisationen

En utgångspunkt för utarbetandet av en servicebeskrivning kan vara att man presenterar servicen för en sådan person som inte alls känner till något om den på förhand. I början finns det skäl att beskriva på vilket sätt startträningen är en del av arbetsverkstadsorganisationen. I detta sammanhang kan man även kort presentera andra tjänster som erbjuds i arbetsverkstaden och på så

sätt beskriva hela den servicehelhet som erbjuds i verkstaden. Då man utarbetar en servicebeskrivning kan man även utnyttja samarbetsparterna och klienterna och på så sätt även få med aspekter som är väsentliga ur deras perspektiv.

Definition av startträningen

En definition av startträningen ger en kort och koncis beskrivning av vad tjänsten handlar om: vad är dess syfte och vilka är dess mål? Om servicen framhävs till exempel följande aspekter: varför, för vem och var tjänsten erbjuds och vem som producerar den. I definitionen beskrivs dessutom tjänstens centrala innehåll, dess metoder och andra särdrag i korthet. I definitionen kan det även vara bra att i korthet beskriva de effekter som eftersträvas inom tjänsten.

Målgrupp och klientprofil

Definitionen av startträningen omfattar även målgruppen. I beskrivningen av målgruppen och klientprofilen förklaras noggrannare för vem verksamheten i första hand har planerats. Detta är viktigt i synnerhet med tanke på klientstyrningen. På detta sätt försöker man för sin del att försäkra sig om att rätt klienter styrs till startträningen i rätt tid. I beskrivningen av målgruppen konstateras deltagarnas eventuella åldersintervall (ligger tyngdpunkten på någon viss åldersgrupp, har tjänsten några åldersgränser?) samt till vilken regions ungdomar tjänsten i första hand riktar sig.

I klientprofilen beskrivs mera detaljerat vilka faktorer som bäst beskriver deltagarna i startträningen, deras bakgrund, behov och livssituationer. Klientprofilen är alltid ett resultat av en typbestämning. Det är nyttigt att fundera på hur tjänsten avviker från den övriga verkstadsverksamheten när det gäller målgrupp. Till klientprofilen utses några centrala och typiska beskrivningar, till exempel att klienten avbrutit sina studier och/eller sin arbetskarriär, att klienten har bristfällig arbets- och studieberedskap, att klienten har svårigheter med livshanteringen osv. Att definiera målgruppen och klientprofilen är en del av säkerställandet av tjänstens kvalitet, och det lönar sig att fästa särskild uppmärksamhet vid det i planeringen: på vems behov svarar just denna tjänst, vem har mest nytta av den?

Klientstyrning

I beskrivningen av hur klienterna styrs till tjänsten presenteras olika vägar längs vilka man kan komma till startträningen och längs vilka deltagarna framskrider från startverkstaden. Klientstyrningstemat har ett starkt samband med nät-

verkssamarbete. Det är viktigt att fundera tillsammans med samarbetsparter vad en framgångsrik klientstyrning förutsätter. De instanser som styr deltagare till startverkstaden bör känna till befintliga tjänster, och å andra sidan är det just det utvecklingsarbete som bedrivits tillsammans som ofta ger goda resultat.

Utöver styrningen finns det behov av att beskriva typiska vägar längs vilka deltagarna kan gå vidare. Vilka är de alternativ som finns till hands och hur tryggar man hållbara lösningar? I samband med detta kan man tillsammans med samarbetsparterna fundera över hur man tryggar ett tillräckligt stöd för en deltagare i startträningen efter att perioden avslutats. En framgångsrik klientstyrning och hur klienterna kommer vidare är av största vikt för deltagaren och samtidigt utgör dessa centrala faktorer även när det gäller att trygga startträningens kontinuitet.

Beskrivning av startträningssprocessen

En viktig del av servicebeskrivningen är att beskriva startträningssprocessen. Det är bra att göra beskrivningen så konkret som möjligt. Detaljnivån på beskrivningen beror naturligtvis på vem servicebeskrivningen riktar sig till. Processbeskrivningen består av tre centrala skeden av startträningen: 1) startträningens inledande skede, 2) målenligt arbetsskede och 3) avslutande av startträning och fortsatta vägar. Genom dessa konkretiseras startträningens innehåll, mål och tillämpade handledningsmetoder. Startträningssprocessen beskrivs i kapitel 1.2 på sidan 19 i denna publikation och därför presenteras den inte noggrannare i detta sammanhang.

Startträningens resurser

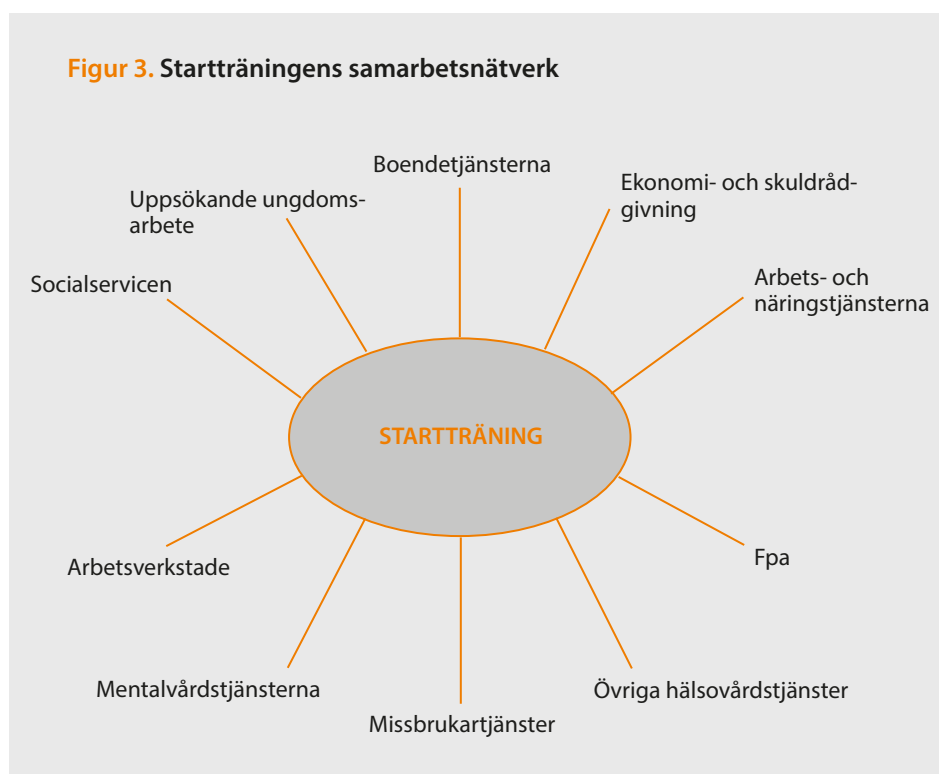
I servicebeskrivningen är det bra att nämna personalresurserna: hurdan kompetens förutsätter genomförandet av startträning och hur många handledare arbetar inom startträningen. Det lönar sig också att nämna vilka andra resurser som används (arbetsverkstadens övriga handledare, uppsökande ungdomsarbete osv.) och hurdan specialkompetens som erbjuds åt de unga. Samtidigt kan man även fundera på hur kompetensen kan höjas, om det behövs kompletterande utbildning i framtiden osv. Och hur stöder man handledarna i att orka i arbetet?

Nätverksarbete och intressentgrupper

Arbetsverkstadstjänster och startträning är arbete som vanligtvis inte utförs på egen hand. Tvärtom förutsätter handledningen ett sektorövergripande

och mångprofessionellt nätverkssamarbete. Målet är att tjänsterna ska fungera sömlöst tillsammans och att servicevägarna till arbetsverkstaden och vidare därifrån blir enhetliga. (Huumonen 2014, 48.) Under verkstadsperioden kan någon ung person även behöva flera olika parter som stöd för sin startträning. Viktiga samarbetsparter för startträningen är till exempel det uppsökande ungdomsarbetet, socialväsendet, hälsovården, arbets- och näringsförvaltningen, läroinrättningarna osv. Det finns skäl att beskriva hela nätverket för att skapa en helhetsbild och för att framhäva att startträningen är en sektorövergripande verksamhet. Samtidigt kan man även studera samarbetets handlingsmodeller, roller och arbetsfördelning samt deras funktion och utvecklingsbehov.

Figur 3. Startträningens samarbetsnätverk

Startträningens fördelar

Det är viktigt att man framhäver de fördelar som eftersträvas i startträningen samt effekter och mål i servicebeskrivningen. Med tanke på etableringen är det viktigt att sammanfatta dem: de berättar för finansiärer och beställare varför det är värt att satsa på verksamheten.

Startträningens fördelar och betydelse kan beskrivas såväl ur deltagarens, finansärens som samhällets perspektiv. Inom Nationella verkstadsföreningen (TPY) har man utvecklat kvalitetsmätaren Sovari för verkstadsverksamheten. Med hjälp av mätaren får man fram den sociala förstärkningen hos deltagaren under verkstadsperioden. Social förstärkning kan innebära att deltagarens sinnesstämning, självkänsla och initiativförmåga har förbättrats. Deltagaren kan få mod att arbeta tillsammans med andra och att möta utmaningar i vardagen. Verkstadsperioden kan ha en avgörande roll för individens livskvalitet och vägen mot utbildning och arbetsliv. Deltagarnas perspektiv konkretiseras även väl genom de ungas berättelser, beskrivningar av deras situation eller till exempel genom citat ur intervjuer.

Fördelar och effekter som eftersträvas i startträningen ur deltagarens perspektiv

- Självkännedomen ökar och deltagaren kan känna igen sina egna resurser
- Deltagaren hittar en regelbunden dagsrytm, de ekonomiska färdigheterna och kontrollen över vardagen förbättras
- Deltagaren kan känna igen sina möjligheter att påverka, och ansvarstagandet förstärks
- Deltagarens förmåga att klara av motgångar ökar och självförtroendet ökar
- Interaktionsfärdigheterna förbättras
- Framtidsplanerna blir klarare och deltagaren ställer upp nya mål
- Deltagarens studie- och arbetslivsberedskap förbättras

Det finns olika beräkningar över kostnaderna för utslagning bland unga samt för tjänster (se t.e.x Pasanen 2004 och s. X i denna publikation) som det lönar sig att utnyttja i påverkningsarbetet. Beslutsfattarna är intresserade av beräkningar där man beskriver kostnaderna för verkstadsverksamheten eller presenterar alternativa kalkyler för en situation där det inte finns någon startverkstad. Pasanen (2014) har sammanställt inhemska och nordiska undersökningar och beräkningar för verkstadsverksamhetens kostnadseffekter. Enligt Pasanens sammanfattning kan arbetsverkstäderna stöda placeringen i utbildningen eller erbjuda en individuell kanal för att slutföra studier. På så sätt kan man förebygga att investeringar görs i onödan då unga avbryter sina

studier. I undersökningarna upplevs de insatser som använts för att förebygga marginalisering som lönsamma eftersom de sammanlagda kostnaderna som uppstår för samhället senare anses vara avsevärt större än för de förebyggande åtgärderna. Således kan verkstadsverksamheten spela en viktig roll då det gäller att förebygga utslagning och minska skador som uppstår genom utslagning (Pasanen 2014.)

Partnerskapsforum som stöd för etableringen av startträningen

Då man utvecklar tjänster är det viktigt att arbetet utgår från att skapa en gemensam målbild. Det är bra att få med alla aktörer som deltar i tjänster för unga – de ungas delaktighet är ett gemensamt mål. Det behövs partnerskap, engagemang, gemensamma spelregler och en ansvarsfördelning. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 60.) Etableringsprojektet Starten mot ett bättre liv har erbjudit verkstäder som deltagit i projektet en möjlighet att förstärka etableringen av startträningen på orten genom att ordna ett aktiverande seminarium för intressentgrupper, ett partnerskapsforum¹. Avsikten med partnerskapsforumen är att stöda dialogen mellan intressentgrupperna (t.ex. verkstadsaktörer och beslutsfattare), att främja delningen av olika synpunkter samt att förstärka den gemensamma förståelsen och utvecklingen. Partnerskapsforumen byggs upp kring intressentgruppers anföranden och gemensamma diskussioner. I partnerskapsforumen utnyttjas en utomstående facilitator som har som uppgift att styra och leda evenemanget, att stöda uppkomsten av en diskussion och att se till att diskussionerna förs i en konstruktiv anda. (Soback 2009, 135–138.)

De partnerskapsforum som ordnats inom projektet har presenterat startträningen och gjort dess möjligheter synliga, men de har framför allt erbjudit en gemensam arena för en diskussion mellan arbetsverkstäderna, beslutsfattarna och andra intressentgrupper. Partnerskapsforumen har upplevts som ett fungerande sätt att påverka och en nyttig del av etableringsprocessen. I detta sammanhang presenteras partnerskapsforumen utifrån hur de har tillämpats i praktiken i projektet och hurdana erfarenheter de har gett.

¹ Modellen för partnerskapsforum har utvecklats utifrån erfarenheter från projektet Mallit Palvelujen parantamiseksi (2005–2008) som genomförts vid Tekniska högskolan. Erfarenheterna har utnyttjats av TPY framför allt inom projektet Palvelutori (2007–2009) (Se Soback 2009).

Ett lyckat partnerskapsforum förutsätter ändamålsenlig planering, att man informerat om och marknadsfört evenemanget i god tid samt att evenemanget dokumenteras och utvärderas. Det är även viktigt att de idéer som dykt upp under forumen utvecklas vidare och att de framskrider: målet är att få frågor att framskrida i beslutsfattandeprocessen. Nedan behandlas viktiga frågor som bör beaktas i planeringen och genomförandet av partnerskapsforumen.

Från idé till anordnande av ett partnerskapsforum

- En arbetsgrupp som planerar och arrangerar partnerskapsforumet sammanställs
- Tema och mål för evenemanget fastställs
- En tidsplan och budget byggs upp för evenemanget
- Ett program sammanställs: överenskommelser om anföranden
 - Anföranden för alla de närmaste samarbetsparterna, tjänstemännen och beslutsfattarna
- Facilitatorns och faciliteringens roll fastställs, deltagande metoder fastställs
 - Hur kan dialogen och det gemensamma utvecklingsarbetet stödjas
- Utrymmen och servering reserveras
 - I utrymmena bör det vara möjligt att föra en gemensam diskussion och att arbeta i grupp
- Målgruppen, dvs. de som ska bjudas in, fastställs
 - Alla de viktigaste samarbetsparterna: tjänstemän, beställare, beslutsfattare, finansärer, styrande instanser, regionförvaltningsmyndigheter, andra serviceproducente
- Förhandsinbjudningar skickas ut, programmet skickas ut, påminnelser skickas ut
- Evenemanget förverkligas, dokumenteras och respons samlas in
- Fortsatt bearbetning av teman som kommit fram, responsen utnyttjas, teman utvecklas tillsammans och förs vidare

Förtydligande av partnerskapsforumets mål samt tidsplanering

För planeringen och arrangemangen av ett partnerskapsforum lönar det sig att skapa en egen arbetsgrupp och komma överens om medlemmarnas roll och ansvarsområden. Det är viktigt att organisationens chefer deltar starkt i arbetet från första början. I planeringen av de partnerskapsforum som ordnades under etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* deltog vanligtvis handledare från startverkstaden och deras chefer.

I början av planeringen preciseras partnerskapsforumets tema, syfte och mål: varför finns det ett behov att ordna forumet, vilka teman ska man koncentrera sig på och vad är man ute efter? De centrala temana för de forum som ordnades inom projektet var specifikt finansiering av startträningen och etablering av startträningen. En modell för en förhandsinbjudan till ett partnerskapsforum finns som bilaga 4 i denna publikation.

Då man ordnar ett partnerskapsforum måste olika delar passas ihop – på samma sätt som med vilket annat seminarium som helst. Därför lönar det sig att inleda planeringen av evenemanget i god tid. Planeringen av till exempel de partnerskapsforum som ordnades i början av hösten inleddes i april–maj. På så sätt kände man till föreläsarna redan före sommaren och kunde skicka ut förhandsinbjudningarna före semestersäsongen. Programmet precisades och de egentliga inbjudningarna och programmet kunde skickas ut till de inbjudna i juni. I augusti skickade man även ut en påminnelse. Genom denna tidsplan ville man även försäkra sig om att man vid behov kunde ge information till beslutsfattarna till exempel i samband med olika nämnders samt kommunstyrelsens och -fullmäktiges sammanträden.

Forumets utrymmesarrangemang påverkar för sin del evenemangets framgång: utrymmena bör stöda en gemensam diskussion och eventuellt arbete i små grupper. Tidpunkten för partnerskapsforumet bör om möjligt ordnas så att evenemanget infaller på ett lämpligt sätt med tanke på till exempel beredningen av budgeten eller annan fortsatt beredning.

Partnerskapsforumets målgrupp

Då partnerskapsforumets mål har förtydligats kan man förtydliga dess målgrupp: vilka instanser ska man bjuda in? På inbjudningslistan till de partnerskapsforum som ordnades inom projektet ingick kommunala tjänstepersoner och förtroendepersoner, samarbetsparter, såsom arbets- och näringsförvaltningen, socialväsendet, ungdomsväsendet samt representanter för regionförvaltningsverket, organisationer, läroinrättningar och företagare. Ett sätt att få fram inbjudningarna i synnerhet till beslutsfattarna är, förutom att skicka

ut skriftliga inbjudningar, att framföra muntliga inbjudningar till exempel per telefon eller i samband med nämndernas/fullmäktiges och andra organs möten.

På en del orter kan det även vara lämpligt att ordna forumet samma dag som till exempel kommunstyrelsens eller -fullmäktiges möte. På så sätt kan förtroendepersonerna lättare ordna tid för sitt deltagande.

Partnerskapsforumets program

En viktig del av de partnerskapsforum som ordnats inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har varit att presentera den lokala startträningen. Ett av evenemangets syften är nämligen att förstärka startträningens synlighet. Det har konstaterats att det är bäst att startträningshandledarna presenterar verksamheten själva (även chefen kan naturligtvis delta), men det viktiga är att talaren känner till verksamhetsmodellen i praktiken genom sitt arbete i vardagen. En bra utgångspunkt för presentationen är att utnyttja startträningens servicebeskrivning. Presentationen omfattar kort information om till exempel startträningens syfte, målgrupp, innehåll och mål samt framför allt de fördelar och effekter som tjänsten upplevts medföra. För de som fattar beslut om resurserna är det viktigt att få en så tydlig och motiverad presentation om etableringen som möjligt: varför finns det behov av startträning på orten och varför borde den etableras till en del av det befintliga servicenätet. På partnerskapsforumen har representanterna för finansiärerna erbjudits tillfälle att diskutera med verkstadsaktörerna, att bekanta sig noggrannare med startträningens möjligheter och att få information om tjänsternas utvecklingsbehov.

På partnerskapsforumen lönar det sig även att utnyttja klienternas perspektiv, att låta deltagarnas röst höras. Intressentgrupperna har upplevt det som väldigt berikande och tankeväckande. Det är bra att planera ungdomarnas deltagande i evenemanget och att bolla idéer tillsammans med de unga. Om det inte just då finns någon deltagare som kan tänka sig att komma till evenemanget kan ungdomarna tillsammans göra till exempel en videopresentation som beskriver deras egna erfarenheter och uppfattningar. Man kan även samla in berättelser där de unga beskriver sina livssituationer och startträningens betydelse ur sitt eget perspektiv. Det kan också vara givande att bjuda in tidigare deltagare i startträningen. Det kan vara lättare för en ung person att analysera sina erfarenheter och startträningens effekter på sitt eget liv.

En viktig del av partnerskapsforumets principer är även att centrala intressentgrupper, styrande instanser och finansiärer och/eller beslutsfattare har

egna anföranden och belyser sina egna perspektiv och intressen. Det är viktigt att det finns tid över för kommentarer och gemensamma diskussioner, för grupparbete och framtidsvisioner i programmet. För deltagarna i partnerskapsforumet kan man erbjuda mera information om startträningen genom att bjuda in en representant från en annan verkstad/kommun till evenemanget för att berätta om deras verksamhetsmodell och erfarenheter. På så sätt får deltagarna i evenemanget en möjlighet att få jämförande information om startträningen. På forumet kan man även gå igenom de ungas situation i kommunen och lyfta fram andra specifika teman, såsom den lokala ungdomsarbetslösheten och ungdomarnas möjlighet att ta del av tjänster med låg tröskel, ensamhet bland unga, social rehabilitering eller finansiering av tjänsterna. Verksamheten påverkas av ekonomiska faktorer som även är viktiga i diskussionen om etableringen av servicemodellen: vilka fördelar innebär etableringen av verksamheten för kommunens ekonomi. Då man presenterar olika beräkningar bör man emellertid vara noggrann med att de är pålitliga och att motiveringarna till dem framförs på ett lämpligt sätt.

Partnerskapsforum har ordnats både som heldags- och som halvdags-evenemang. Eftersom partnerskapsforumen är interaktiva evenemang och platser för möten mellan människor, lönar det sig att hålla anförandena tillräckligt korta och koncisa men reservera tillräckligt med tid för diskussion och gemensamt arbete. I publikationens bilaga 5 finns en modell för programmet för ett partnerskapsforum.

Facilitering och dokumentering av ett partnerskapsforum samt respons och fortsatt utveckling

På partnerskapsforumen leds evenemanget av en facilitator som även uppmuntrar till diskussion och delning av åsikter och som leder grupparbetet och stöder uppbyggandet av fortsatta planer. Facilitatorn bör tas med redan i forumets planeringsskede för att hen ska få tillräckligt med förhandsinformation och tid att bygga upp ett manus för evenemangets gång. En erfaren facilitator har lämpliga metoder för faciliteringen. Facilitatorn behöver inte vara någon expert på startträning eller verkstadsverksamhet, men hen bör få tillräckligt med information om substansen och temat för dagen för att smidigt kunna anpassa sin egen insats så att den främjar evenemangets gång och mål.

Vid sidan av verkstadsaktörerna kan även facilitatorn ha som uppgift att dokumentera partnerskapsforumet, till exempel i form av en pro memoria som stöd för den fortsatta utvecklingen. Att anteckna de åsikter som kommit fram under evenemanget och gemensamma överenskommelser har en stor

betydelse när det gäller att bygga upp en gemensam förståelse och en målbild samt för den fortsatta behandlingen av frågorna. Det är viktigt att samla in respons från evenemanget. På så sätt får man värdefull information som kan utnyttjas i framtiden. Utifrån erfarenheter från etableringsprojektet Starten mot ett bättre liv har partnerskapsforumen gjort det möjligt för aktörerna att bekanta sig med varandra i större utsträckning än tidigare, vilket har underlättat utvecklingsarbetet. Partnerskapsforumen har fungerat som impulser och har skapat ett tätare samarbete och fått olika frågor att framskrida:

”Verksamheten blev konkret.”

”Etableringen började redan på forumet. Den verkstadsansvariga fick en inbjudan till kommunfullmäktiges sammanträde för att presentera verksamheten.”

”Samlar både tjänstemän och förtroendepersoner -> man arbetar tillsammans.”

”Att öka kunskapen och förståelsen ökar säkert även styrningen av unga till startträningen: fler unga får en möjlighet.”

Slutord

I Finland lever vi i ekonomiskt instabila tider: den ekonomiska situationen har åtstramats och arbetslösheten har ökat. Trots ökande behov har man varit tvungen att minska på många tjänster, och åtskilliga verksamheter berörs av omfattande nedskärningskrav. Faran är att ojämlikheten, illamåendet och utslagningen ökar i samhället. Man har konstaterat att funktionsförmågan hos många unga som länge varit utslagna har smulats sönder, att upplevelsen av utanförskap är stark och att förmågan att främja sitt eget välmående är svag. En viktig fråga är hur tjänsterna kan svara mot den värdelöshet och betydelselöshet som de unga upplever. (Alanen 2015, 77, 83.) Nu behövs allt fler tjänster med låg tröskel som koncentrerar sig på social förstärkning och som stöder samhörighet och delaktighet bland unga.

Kortsiktiga sparåtgärder försämrar även ytterligare servicekedjornas funktion. På många orter har det blivit en utmaning för personer som arbetar med att lotsa ungdomar att veta vart de ska lotsa de unga som de lyckats nå (Määtä & Määtä 2015, 62). Till exempel inom uppsökande ungdomsarbete har det varit en utmaning att hitta rehabiliterande tjänster som är skraddarsydda för ungdomar efter det uppsökande ungdomsarbetet. Unga som befinner sig i svåra livssituationer behöver lättillgängliga och flexibla tjänster och individuell handledning. Startträningen har utvecklats i årtal för att allt bättre motsvara behoven hos ungdomar som behöver särskilt stöd. Startträningen är speciell i den bemärkelse att den kombinerar både individuellt stöd och stöd i grupp och är en helhetsbetonad tjänst som är både funktionell och har sikte på framtiden. Kommunerna sparar lätt på de tjänster som inte är lagstadgade. Startträningen borde inte uppfattas endast som en utgift, utan som en lönsam investering i de ungas framtid. Ju senare man stöder ungdomarna, desto större är kostnaderna, både mänskligt och ekonomiskt sett. Enligt TPY:s utredning om verksamhet som utvecklar social förstärkning anser verksamhetsaktörer, uppsökande ungdomsarbetare och deras chefer att startträningen är en bra praxis som motsvarar behoven hos sådana unga som befinner sig i en svår ställning. Dessa aktörer anser även att det behövs mer startträning (Kapanen 2015, 76, 85–86).

I etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* har man sett åtskilliga välfungerande startverkstäder där man arbetat med att utveckla tjänsten utifrån klienternas behov. Att dela goda handlingssätt och praxis är en väsentlig del av arbetsverkstädernas nätverkande sinsemellan. Handledarnas berättelser om de ungas svåra utgångslägen och vägen till social förstärkning och fort-

satta lösningar i slutet av startträningsperioden talar för att tjänsten verkligen fungerar. Viktiga begrepp är mötet, en helhetsbetonad och målinriktad verksamhet, individuell träning, samhörighet och meningsfull aktivitet. En svårighet har emellertid varit att startträning bedrivs i form av projekt och inte som en etablerad del av de tjänster som riktar sig till unga. Osäkerheten beträffande verksamhetens kontinuitet kan leda till att personalen ofta byts ut, vilket i sin tur gör det svårare att bedriva verksamheten i ett långsiktigt perspektiv. Startträningen har utvecklats ända sedan början av 2000-talet. I fortsättningen hittar man intressanta utvecklingsmöjligheter till exempel i social validering (identifiering av kompetens) i anslutning till startträning samt i utnyttjandet av de ungas erfarenhetsexpertis och serviceutformning.

En arbetsverkstad är en instans som erbjuder social rehabilitering, och därför innebär den nya socialvårdslagen en stor möjlighet. I en utredning som gjorts av Stiftelsen för rehabilitering framförs att det lönar sig att utnyttja befintliga tjänster och goda praxis i utvecklingen av sociala rehabiliteringstjänster för unga, och startträningen i arbetsverkstäderna anses vara en bra grund för social rehabilitering. (Tuusa & Alakauhaluoma 2014, 52, 59.) Denna möjlighet bör utnyttjas. Även i en utredning som statsrådets kansli beställt och där man kartlagt unga utslagnas livssituationer samt behov av att utveckla tjänster för dem nämns att social rehabilitering, verkstadsverksamhet och startträning är lämpliga tjänster för ungdomar och att dessa tjänster erbjuder viktiga platser för unga som befinner sig utanför arbetslivet och utbildningen. (Määttä & Määttä 2015, 36).

Att etablera startträningen i det lokala servicenätet är en process som kräver gemensamma insatser från flera parter. Liksom i allt etableringsarbete är det viktigt att handla i rätt tid och påverka rätt instanser för att uppnå målet. Ju konkretare man beskrivit och dokumenterat tjänsten och dess fördelar, desto lättare är det att erbjuda den som en högklassig servicelösning till samarbetsparter och finansörer. Den arbetshandbok som skapats inom etableringsprojektet *Starten mot ett bättre liv* fungerar som ett bra stöd i detta. Ju starkare den gemensamma förståelsen är bland olika aktörer, desto lättare är det för finansörer och beställare att se värdet av startträningen. De partnerskapsforum som beskrivs i denna publikation erbjuder en lämplig arena för ändamålet i fråga.

Så här beskriver en ung person startträningens betydelse:

Mitt liv har emellanåt varit väldigt svårt. Det har funnits ordentliga nerförsbackar, jag har varit på fel vägar. Det har skett väldigt många förändringar, men jag har lärt mig att leva med dem. Men det här har gett ny fart i mitt liv. Jag tror att även många andra har haft svåra stunder i sitt liv, men man får inte ge upp. Jag rekommenderar verkstaden för sådana personer som är ensamma eller inte vet vad de ska ta sig till. Det här var en väldigt positiv bit i mitt liv. (Deltagare i startträning 1

Källor

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2014) Lopuksi: mitä rekisterit ja haastattelut kertovat meille syrjäytymisestä, nuorista ja palveluista? Teoksessa Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2014) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Ala-Kauhaluoma, Mika & Tuusa, Matti (2015) Sosiaalinen kuntoutus nuorten osallisuuden vahvistajana. *Kuntoutus*. 38 (1), 35–41.

Alanen, Olli (2015) Nuoret osallisiksi. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 77–89.

Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2014) Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.

Asunnottomat 2014. Selvitys 1/2015. Helsinki: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Bamming, Ruth & Sundvall, Santtu (2014) Valtakunnallinen työpajakysely 2014. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys & Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Ervamaa, Suvi (2014) Kohti onnistunutta nuorisotakuuta? Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutuksesta ja kehittämisestä. Onnistunut nuorisotakuu -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

Ervamaa, Suvi & Haahkola, Kimmo & Illi, Marjatta & Tukiainen, Henna & Suomalainen, Kirsi (2015) Lasten ja nuorten palvelut 2020. Jotta yksikään lapsi tai nuori ei tipahda turvaverkon läpi. Helsinki: Sitra.

Hilpinen, Kari & Huuromonen, Soile & Kivirinta, Jari & Välimaa, Anne (toim.) (2012) Startti parempaan elämään – starttivalmennuksen perusteet. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Huuromonen, Soile (toim.) (2014) Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Hämäläinen, Tuija & Palo, Susanna (2014) Työpajapedagogiikka. Valmennuksen pedagogisia lähtökohtia työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Jerohin, Minna (2012) Työpaja mahdollisuutena? Työpajakoulutuksen merkitys nuorten elämänkulussa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityön laitos.

Kaksonen, Niina (2014): Nuorten asuminen tänään ja sen merkitys valmennustyössä. Esitelmä. Olisinpa kotona! – Nuorten asuminen osana arjen työtä -seminaari, 18.11.2014, Lahti.

Kapanen, Anna (2015) Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta. Teoksessa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys, 68–99.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Mattila-Aalto, Minna (2015) Kuntoutuksen järjestäminen nuorille syrjäytyneille vaatii ymmärrystä, rahoitusta ja päteviä keinoja. *Kuntoutus*. 38 (1), 3–5.

Myrskylä, Pekka (2014) Toisen asteen koulutuksesta ja työelämästä syrjään jääneet 2000–2013. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 18–22.

Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) (2015) *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Ohtonen, Jukka (2014) Hyvien käytäntöjen metsästys ja osattomuuden hinta. Seminaariesitelmä. *Opit käyttöön -hanke*. 26.9.2012, Turku.

Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtakunnallinen työpajayhdistys ry: Valtakunnallinen työpajakysely 2014. Julkaisematon tilasto.

Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Pasanen, Sanna (2014) Kustannuksia, säästöjä ja investointeja. Katsaus nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön kustannusvaikutuksiin. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Valtakunnallinen työpajayhdistys.

Peltola, Ulla & Vuorento, Mirkka (2007) Juurruttamisen edistäjät ja estäjät. Kokeuksia työllistämispalveluiden kehittämishankkeista. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Soback, Dan (2009) Kumppanuusfooromit tilaajien ja tuottajien yhteisen kehittymisen mahdollistajina. Teoksessa Pietikäinen, Reetta & Vogt, Ellen & Hautaluoma, Marja (toim.) *Yksilön vai talouden ehdoilla?* Helsinki, Valtakunnallinen työpajayhdistys ry, 133–141.

Sosiaalihuoltolaki 1304/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301> (Viitattu 5.10.2015)

Souto, Anne-Mari (2013) Toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut? Näkökulmia toisen asteen keskeyttämiseen ja Nuorisotakuun toteuttamiseen. Teoksessa Ronkainen, Jussi & Punamäki, Marika (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Tuominen, Anniina & Paananen, Maarit & Virtanen, Petri (2005) *Projektituotteistajan opas*. Helsinki: Työministeriö.

Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) *Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Bilaga 1. Organisationer som deltagit i utvecklingsprocessarbetet inom etableringsprojektet Starten mot ett bättre liv samt mentorer som verkat inom projektet.

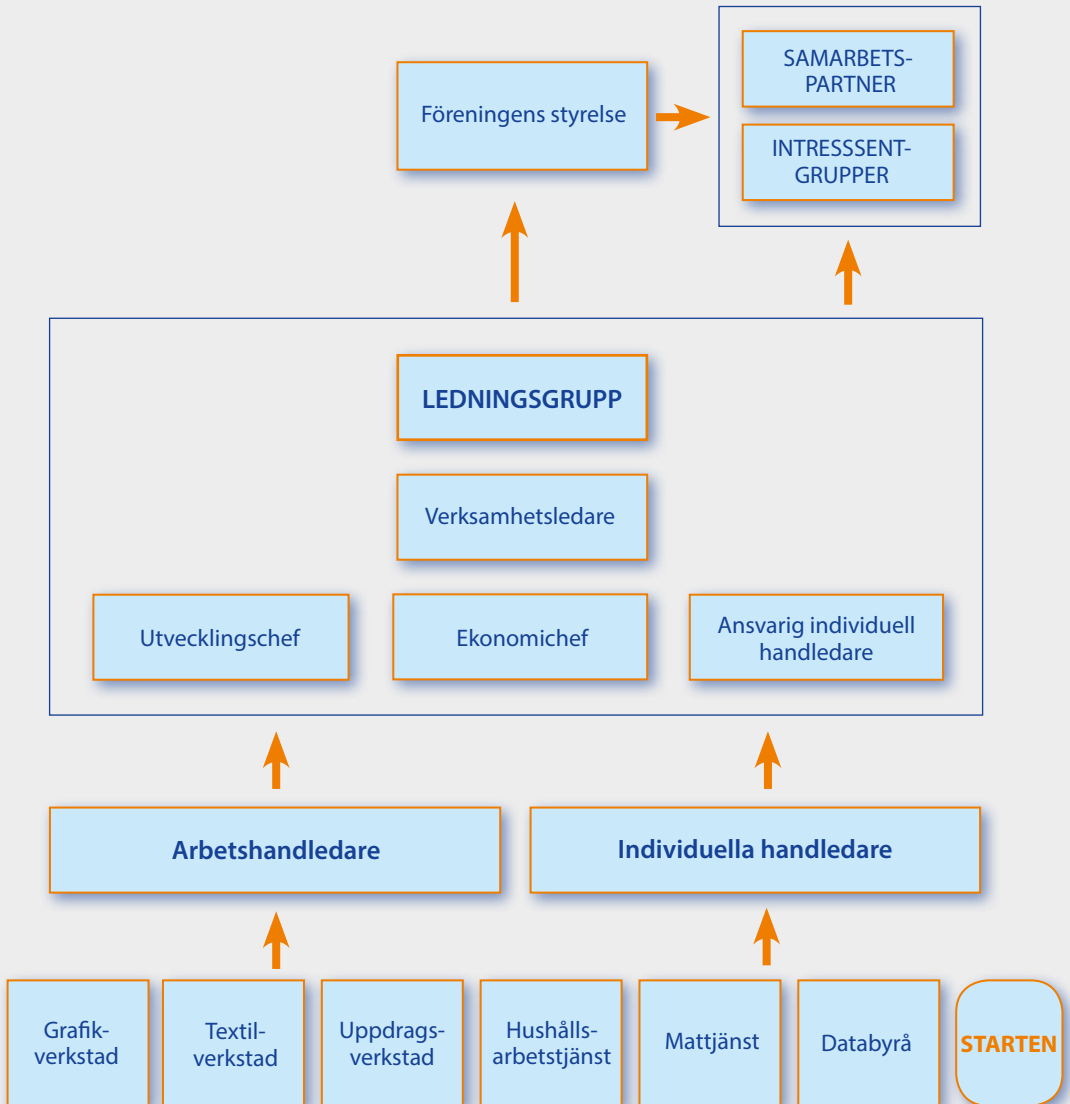
Arbetsverkstäder som deltagit i utvecklingsprocessarbetet

Arbetsverkstad	Kommunal	Förening	Stiftelse	Annat
Heinola	x			
Lahtis	x			
Lovisa	x			
Villmanstrand			x	
Imatra		x		
Viridis				x (Ungdomscentrum)
Björneborg	x			
Åbo	x			
Kouvola			x	
Ijo	x			
Sodankylä			x	
Rovaniemi			x	
Tyrnävä	x			
Torneå			x	
Siikalatva	x			
Suomussalmi	x			

Mentorer som verkat inom projektet

Mentor	Verkstad	Kommunal	Förening	Stiftelse	Annat
Ulla Mänttari-Tikka, verksamhetsledare	Ungdomsverkstaden i Joensuu		x		
Kari Hilpinen och Tarja Ärväs, starthandledare	Arbetsträningstiftelsen Tukeya, Kuopio			x	
Eeva Piha, starthandledare	Vamos, Helsingfors Diakonissanstalt				x

Bilaga 2. Informationskedjan i en föreningsbaserad arbetsverkstad

Bilaga 3. Modell för servicekort**STARTTRÄNING, SERVICEKORT**

_____ (Organisationens och verksamhetsenhetens namn)

Startträning som en del av organisationen (Organisationens uppgifter och övriga tjänster som den erbjuder)	
Definition av startträning (Kortfattat om syftet med tjänsten, dess mål, målgrupp, gruppstorlek, typisk längd och centralt innehåll)	
Målgrupp och klientprofil (Vem är tjänsten riktad till: åldersgrupp, område, deltagarnas typiska bakgrund, livssituationer och behov)	
Klientstyrning (Centrala instanser som styr klienterna till tjänsten och tillämpade avtal samt typiska fortsatta lösningar)	
Startträningens processbeskrivning (Separat processbeskrivning om tjänstens centrala skeden: inledning, målinriktat arbetet, avslutning och fortsatta vägar)	
Handledningsresurser (Personalresurser, handledarnas kunnskap, övriga resurser och specialkompetens som erbjuds av organisationen)	
Nätverksarbete och intressentgrupper (Centrala samarbetsparter)	
Startträningens fördelar (Fördelar, resultat och effekter som eftersträvas)	

Bilaga 4. Modell för förhandsinbjudan till partnerskapsforum**PARTNERSKAPSFORUM****om ungdomstjänster med låg tröskel**

Vid kommunkansliet i kommun X (adress)

00.00.2016 kl. 12.00–16.00

På partnerskapsforumet förs en gemensam diskussion om servicebehoven bland de unga i vår region och om utvecklingen av vårt servicenät. På forumet presenteras även startträningen i form av en ungdomstjänst med låg tröskel.

Dessutom diskuteras verksamhetens utvecklingsriktningar.

På partnerskapsforumet inleds diskussionen av ungdomsväsendets övergranskare X från regionförvaltningsverket, av vuxensocialarbetets chef X och finansieringsexpert X.

Till evenemanget inbjuds alla myndigheter som arbetar med ungdomsservice, serviceproducenter och intressentgrupper, kommunala tjänstemän och förtroendepersoner samt alla övriga personer som är intresserade av att utveckla ungdomstjänster.

Evenemanget är avgiftsfritt.

Varmt välkommen!

Programmet delas ut under vecka X.
Anmälningar tas emot senast 00.00.2016
x.x(at)kommunx.fi

XX
direktör för ungdomsväsendet

XX
arbetsverkstadschef

Startverkstaden Startti erbjuder mångprofessionell, sektorövergripande och helhetsbetonad service med låg tröskel som koncentrerar sig på att förbättra vardagshanteringen för regionens ungdomar i åldern 16–29 år.

Evenemanget ordnas som ett samarbete mellan ungdomsväsendet i kommun X och arbetsverkstad X.

Bilaga 5. Modell för partnerskapsforumets program

PARTNERSKAPSFORUM

om ungdomsservice med låg tröskel

Programa

- kl. 12.00 Evenemanget inleds – utveckling av tjänster för unga**
T.ex. chef för verkstadsverksamhet/kommundirektör/stadsstyrelsens ordförande
- kl. 12.15 Tjänster med låg tröskel och social rehabilitering**
T.ex. chef för vuxensocialarbete
- kl. 12.45 Startträning i verkstad X: erfarenheter av en verksamhetsmodell**
Arbetsverkstadens individuella handledare
En ung startträningdeltagares synpunkter
En ung person på evenemanget eller t.ex. genom videokontakt
Startträningens betydelse ur en samarbetspartners perspektiv
T.ex. uppsökande ungdomsarbetare, missbrukarskötare
- kl. 13.45 Diskussion om dagens tema**
T.ex. Vad blev jag medveten om?
Hur kan man svara på servicebehoven bland unga?
- kl. 14.15 Kaffe**
- kl. 14.30 Startträningens ekonomiska betydelse**
T.ex. verksamhetsledare, ungdomsverkstad
ELLER
Regionförvaltningsverkets synpunkter om finansieringen av startträning
Sakkunnig från regionförvaltningsverket
- kl. 15.00 Diskussion och fortsatt planering**
(T.ex. Hur ska man framskrida i utvecklingsarbetet?
Hur främjas frågan av den egna organisationen?)
- kl. 16.00 Avslutningsord**